

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

For nylig var jeg til middag sammen med en kollega fra en anden højskole, og snakken gik jo om løst og fast ved vore skoler. Da han hørte, at vi holdt et ugentligt lærermøde/medarbejdermøde en hel aften fra 19 til vi er færdige, blev han dybt rystet. Han betvivlede på det stærkeste, at vi kunne få så megen tid til at gå med så lidt. Min tvivl over hans skoles system med 1 time eller 2 hver fjortende dag var mindst lige så stor.

Vi har prøvet de tidsafgrænsede møder og gik fra dem, fordi vi så kun fik ordnet det nødvendige. Aldrig var der tid nok til at snakke sig varm. Ideer og nytænkning har et ret højt kogepunkt, før de bryder ud, og selvom man nogle gange synes, at nu er der tygget drøv nok på den roe, så er det lykken, når det tænder – når man læner sig længere og længere ind over bordet og taler lidt højere for hvert indlæg, så dirigenten får svært ved at styre gemytterne. Tit og ofte er det først i eftersnakken, det sker, men det, at det sker, er befordrende og livgivende for en højskolelærer. Jeg er stensikker på, at vores system er årsag til alle de mange ting, vi hæsblesende har prøvet gennem årene. Jeg tror ikke, det kan lade sig gøre på anden måde. Men sådan er vi jo så forskellige.

Forresten: Har du set vores nye skoleplan? Den er bl.a. fostret af sådanne lange snakke, hvor selv de mindste detaljer har været med. Jordemoder på projektet var vores free-lance tilknyttede Jens Sejr, der efter vores mening virkelig har lavet et flot stykke arbejde. Vi er ret stolte af den ...

Onsdag 20.50 på Storebæltsfærgen.

På vej hjem fra møde i Vejle om gymnastikkurserne 2 og 3.

Det er lang vej at tage for et 2 timers møde, men hyggeligt at rende sammen med organisationsfolk.

Snakken faldt da også på Gymnastradaen i Herning, og der kommer mange skægge indsideoplysninger frem, når det er bagmændene, man er sammen med.

Selv var jeg ikke til stede i Herning, da Gymnastradaen lå midt i vores sommerferie, men Ove var der, og han kom tilbage og fortalte begejstret om vores elitehold. De

havde været ude til opvisninger et par gange før, men dette var deres dåb. Og de leverede en blændende flot opvisning på en stor flot scene. Opvisningen var et led i de to højskoleaftener, gymnastik og idrætshøjskolerne stod for.

De 9 skoler var også gået sammen om at lave en 10 min. video om vore skoler + en stor udstilling. Det er godt, vi kan lave sådan noget sammen, og for reklamefolkene, der lavede videoen, en lidt besynderlig oplevelse, at vi fint kunne samarbejde, selvom vi jo faktisk er konkurrerende firmaer.

Tænk, så kom jeg raden rundt alligevel. Blot mangler jeg at fortælle, at årets Gerlevpris blev tildelt Torben Ulrik, der kom rejsende helt fra Staterne for at få den.

Det er vel et passende sted at slutte, for med det tema nærmer vi os julen, fordi uddelingen altid ligger lige ind under jul. Måske ses vi derinde, for også her er de gamle elever med.

Hvis ikke, så får du og alle andre gamle elever her mine bedste ønsker om en rigtig glædelig jul og et på snarligt nytårsgensyn ved elevmødet i januar.

Virksomhedskultur

Ånd og praktisk arbejde

Erik Keldmann

På vej mod fritidssamfundet er der endnu mange, som ønsker at føle et tilhørsforhold til deres arbejdsplads – et forhold der strækker længere end til at »nogle kasser skal flyttes på lageret«, »en faktura skrives«, »en maskine samles« eller »en rapport afleveres«.

I de senere år er begrebet virksomhedskultur blevet et varmt emne i debatten om vores fremtidige arbejdspladser. Der er behov for den debat, da mange har et ønske om at kunne identificere sig kulturelt med den virksomhed, de arbejder for.

Det er naturligt, at mange føler sig fremmedgjort på deres egen arbejdsplads. I bestræbelserne på at følge med teknologisk, har virksomhedslederne måttet pålægge medarbejderne arbejdsmetoder og holdninger, som ikke er helt i overensstemmelse med dansk kultur og mentalitet. Amerikanske og japanske ledelsesteorier har været idealet, så det er ikke så mærkeligt, at man mangler kulturel overensstemmelse.

På den baggrund er det naturligt, at tiden mellem mandag morgen og fredag eftermiddag helst skal overstås, så man kan sige, »endelig blev det fredag« – et slogan som en frokostavis har anvendt med stor succes.

Den ligegyldighed, der er fulgt med den opfattelse af arbejdslivet, får naturligvis konsekvens for kvaliteten af det præsterede arbejde. På ny har man forsøgt, gennem efteruddannelse at introducere »motiverende« japanske og amerikanske ledelsesteorier, og endnu en gang er det meget få danskere, der ændres til at tænke japansk eller amerikansk.

De fleste blev endnu mere fremmedgjort i deres egen hverdag.

Næste bølge i bestræbelserne på at få et godt og frugtbart arbejdsliv var investeringen i de mange »personudviklende kurser«, som reelt søger at få noget af den

friske danske klodshans frem i os alle. »Her kommer jeg«-typen er blevet efterspurgt.

Det er faktisk meget lykkeligt, at vi nu er nået frem til, at det handler om os selv – som enkeltindivider. Når vi kan holde ud at være alene, er vi mest værd for fællesskabet.

Men selvstændige mennesker, der kan lede deres egen tilværelse, kræver andet og mere end arbejde – man vil have noget at arbejde for ud over pengelønnen. Derfor kommer debatten om virksomhedskultur.

Overalt, hvor man møder selvstændige mennesker, som trives, er der to ting til stede – en samstemt filosofi og en metode til at føre filosofien ud i livet med. Kald det en virksomhedskultur.

Heldigvis findes der i Danmark mange virksomheder, hvor filosofi og metode samstemmes i takt med udviklingen internt og eksternt.

Der er flere virksomheder med kultur blandt mindre familie-ejede firmaer, end blandt de største børsnoterede selskaber.

Handel og industri går desværre mod større og større enheder. Mange af de mindre virksomheder vil blive købt af de større for at give den fornyelse, som de store ikke selv kan skabe på grund af manglende kultur.

Ved virksomhedskøb er det ofte forretningsmulighederne, som er i focus – og i mindre grad de mennesker og den kultur, som skabte de interessante forretningsmuligheder.

Det må nok erkendes, at en virksomhedskultur ikke kan købes.

Virksomhedskultur er noget, der skabes og forbruges hver dag. Kimen til virksomhedskulturen er en samstemt filosofi og metode. Eller sagt på en anden måde – ånd og praktisk arbejde.

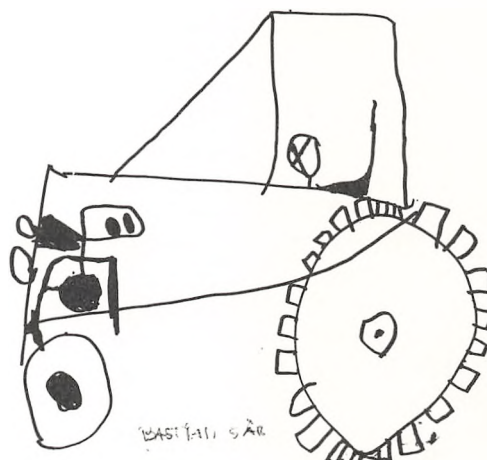
Man kan uden videre fastslå, at en virksomhed uden kultur er døende. Store dele af dansk erhvervsliv, inklusive den gode andelsbevægelse, er døende på grund af manglende virksomhedskultur. Der er blevet for langt mellem »hovedet« og »hænderne«. Der mangler samspil mellem ånd og praktisk arbejde. Alt for mange har for længe troet, at kulturen klares med et billede af grundlæggeren eller N. F. S. Grundtvig på væggen.

Vi er en del af den industrialiserede verden, og vi glæde os over de mange udenlandske virksomheder, der findes i landet. Det giver inspiration og føling med verden omkring os. Men vi ønsker naturligvis at skabe og videreudvikle de danske virksomheder, som, udover at sikre medarbejderne en indtægt, også skal give et afkast til ejerne – som i fremtiden i højere grad bliver fonde og pensionskasser.

Den forventede ændring i ejerstruktur vil kunne bane vej for en virksomhedskultur, der i højere grad baserer sig på vor danske arv. Det vil altså være helt naturligt, at man ved nyudvikling vil indbygge hensyn til miljø og samfund uden at opfatte det som andet end ret og rimeligt.

Produkterne fra vore virksomheder er koncentratet af vor virksomhedskultur. Gennem produkterne bekræftes det enkelte menneske i at have skabt noget værdifuldt. Noget som har mening for andre i verden. Kimen til en virksomheds kultur dannes, når det filosofiske grundlag for produkterne skabes, når der formgives, og når teknologien vælges.

Hvis teknologer og humanister gennem produktgenerationer forædler kimen og dermed vore virksomhedskulturer, kan man vove den påstand –
at industrien bliver vejen til paradiset.

BASTIAN

Virksomhedskultur og økonomisk demokrati

Stig Jensen

I de diskussioner, der til stadighed foregår om erhvervslivets forhold, er der i disse år to begreber, som dukker op igen og igen – økonomisk demokrati og virksomhedskultur.

Det er begreber, der signalerer, at store ændringer er på vej i erhvervslivet, og som gør det tillokkende for højskolefolk at blande sig i diskussionen.

I højskolens barndom var der en tæt forbindelse mellem højskole og erhvervsliv (som på det tidspunkt var domineret af landbrug). Det kom bl.a. til udtryk i den ofte fortalte historie om foredragene ved indvielsen af Askov Højskole. Det ene, som blev holdt af skolens forstander, Ludvig Schrøder, handlede om den nordiske myte om Iduns kommen til Asgaard. Det andet, som blev holdt af en af lærerne, handlede om spat hos heste. Som sådan var foredragene udtryk for højskolernes ønske om at lade hånd og ånd følges ad.

Når denne forbindelse i så mange år har været mere eller mindre afbrudt, skyldes det, at produktionens vægt skiftede fra landbrug til industri, og at befolkningen derfor i stort omfang flyttede fra land til by. Skiftet skete, uden at højskolen fik skabt en forbindelse til det nye tyngdepunkt i produktionslivet. Jeg ved ikke, om man i højskolebevægelsen gjorde sig konkrete overvejelser, eller blot følte sig så stærkt knyttet til landbrugs- og håndekulturen, at en tilknytning til industrien var utænkelig, men under alle omstændigheder har man sikkert haft svært ved at forlige sig med den beherskelsestankegang, som var, har været og i et vist omfang stadig er dominerende i erhvervslivet. Fra højskolernes side var det vigtigste projekt, at der skete en personlig myndiggørelse af mennesket, og det var ikke netop industrivirksomhedernes projekt.

Højskolens forhold til denne del af erhvervslivet har

derfor været dels passivt, dels kritisk (specielt i 70'erne), men sjældent dialogisk. Hvis økonomisk demokrati og virksomhedskultur er andet end ord, ligger der måske her en indfaldsvinkel for en genetablering af forholdet til den dominerende del af produktionslivet. De antyder i hvert fald, at erhvervslivet i disse år – måske tvunget af omstændighederne – befinder sig i et vadested, hvor den personlige myndiggørelse også bliver erhvervslivets projekt.

»Når den vigtigste råvare bliver viden, bliver mennesket ikke en omkostning, men en kapital. Og så bliver deres vigtigste egenskab ikke deres lydighed, men deres kreativitet. Og den kommer ikke på kommando fra en specialist.«

(Citeret fra P. T. Poulsen) Den samstemte virksomhed, Kbv. 1987).

Økonomisk demokrati har hidtil fortrinsvis været anvendt af fagforeningsfolk og politikere, mens erhvervsledere kun nødtvunget har taget det i deres mund. Omvendt med virksomhedskultur, som flourerer blandt erhvervslivets ledere og i managementlitteraturen, men sjældent blandt fagforeningsfolk og politikere. Som antydning her sættes begreberne sjældent i forbindelse med hinanden. Det er denne artikels formål at skabe denne forbindelse og argumentere for vigtigheden (og nødvendigheden) af, at det sker.

Mere om økonomisk demokrati

En demokratisering af arbejdslivet har været et punkt på dagsordenen lige siden industriproduktion blev den vigtigste måde at producere på.

På det ideologisk/politiske plan udviklede det sig til en kamp mellem kapitalisme og socialisme. Kapitalismens iboende modsætning mellem ejere og arbejdere

ville efter Marxs' opfattelse skærpes og ende med en socialistisk revolution. Som en følge heraf ville den private ejendomsret blive ophævet og afløst af fælles ejendomsret til produktionsmidlerne. I teoretisk forstand skulle der således være skabt grundlag for det fuldstændige økonomiske demokrati. At realiteterne i den realiserede socialismes lande viser noget andet, er en anden sag, hvis baggrund den svenske forfatter og journalist Anders Ehnmark har gjort rede for i sin nye bog »Magtens hemmeligheder« (Samleren, 1987). Han konkluderer heri, at man ikke bliver fri af magten uden at skabe den som modmagt, men man skaber den ikke uden at blive dens fange. Frihedens problemer er derfor et problem af en anden art end befrielse. (Se også herom Peter Wivel: For Marchiavelli er magten lige så konstant som energien. Information den 18/9 1987). Hvordan man administrerer friheden og får etableret en lighedens magt er et hovedproblem i dagens Danmark, som aldrig har oplevet en revolution, men derimod en reformisme, som siden Anden Verdenskrigs afslutning har forsøgt at etablere en lighedens magt bl.a. gennem diskussioner om medbestemmelse og medindflydelse (industrielt demokrati) over overskudsdeling til egentligt økonomisk demokrati og medejendomsret – uden de helt store resultater.

Mere om virksomhedskultur

Vender vi os mod virksomhedskulturen, så er dette begreb af meget nyere dato. Det er i første omgang udtryk for en anden måde at beskrive en virksomhed på, og som sådant et værdineutralt begreb. Man har indtil begyndelsen af 80'erne nok talt om virksomhederne som en del af kulturen, men yderst sjældent om virksomheden som en særlig form for kultur. De har været betragtet som økonomiske foretagender, som er blevet beskrevet i økonomiske termer. Når man nu pludselig taler om virksomhedskultur, er det et udtryk for, at den økonomiske betragtning giver en alt for snæver beskrivelse af, hvad der foregår i en virksomhed. Virksomheden er ikke blot økonomi og penge, men også menneskeligt samvær bundet sammen af normer og traditioner. Alle virksomheder har en kultur, som lader sig beskrive på denne måde.

Virksomhedskultur anvendes også som et værdiladet begreb, der angiver en ny virksomhedsfilosofi, hvor den gamle hierarkisk organiserede virksomhed afløses af en mere fleksibel organisering med projektgrupper (selvstændigt arbejdende grupper, som etableres til løsning af konkrete opgaver), hvor mennesker – med Stig Bøgh Karlsens (tidligere direktør i Magasin, nu tilknyttet Dansk Management Center i radioens morgenmagasin, 6/11-87) ord – respekteres og får lov til at udvikle sig. Hvor får man lov til at lave fejl, diskutere dem og lære af dem.

Endelig bruges begrebet i en blanding af de to anvendelsesformer til at udtrykke den udvikling, som der er (eller som man ønsker at postulere har fundet sted). Et væsentligt element i kulturbegrebet er, at der til en kultur knytter sig fælles værdier.

»Først når mennesker samordner deres bestræbelser og ikke blot forsøger at realisere private mål, men forenes i forsøget på at realisere fælles mål, er der tale om kultur« (Uffe Juul Jensen: Politisk kultur og moral. Politica 3/87, s. 302).

Når man taler om arbejderkultur og finkultur er udgangspunktet, at man blandt arbejderne henholdsvis overklassen finder fælles værdier, som binder dem sammen. Den interessekonflikt, der traditionelt har været mellem arbejdere og arbejdsgivere, må derfor, hvis kulturbegrebet skal give mening, antages at være ophørt på de virksomheder, der betegner sig selv som en virksomhedskultur. Det vil med andre ord sige, at man som medarbejder knytter sin identitet til virksomheden i højere grad end til sit arbejde og fag. Man er ikke elektriker, man er ansat hos IBM – er IBM-mand.

Virksomhedskultur – »ledelsesværktøj« eller kultur?

Der er næppe tvivl om, at etableringen af en virksomhedskultur i den forstand, at medarbejderne opfatter virksomheden ikke blot som et sted, hvor man henter sin løn (og jo større, jo bedre), men også som rammen om fælles værdier, vil have en positiv effekt på arbejdsklimaet og dermed også på virksomhedens økonomi. Det peger alle erfaringer – bl.a. japanske – ihvertfald på. Derimod betvivler jeg, at det i Danmark kan lykkes at

skabe en sådan virksomhedskultur blot ved at tale om det og brede virksomhedens omsorg for medarbejderne ud til at omfatte »profiløj«, medarbejderskovture, frokoster, sportsfaciliteter, konkurrencer, inddragelse af familie og andre fællesaktiviteter, hvis det ikke knyttes sammen med en form for økonomisk demokrati.

Gør man ikke det, er det svært at opfatte virksomhedskultur som andet end endnu et »ledelsesværktøj«. Og værktøj bruges til at justere og reparere maskiner. Mennesket er ikke nogen maskine – ingen »abekat«, der blot skal have det rigtige stimulus for at give det ønskede svar.

Selv om der i tanken om økonomisk demokrati ligger en god del nyttemoral, så ligger der også en fælles forpligtelse, der er en forudsætning for, at den ansvarlighed, som er noget centralt i dansk kulturtradition (se Gustav Martens: Dansk Kulturtradition og managementtræning. Et menneskesyn. Højskolebladet nr. 39, 1987) kan blive grundlag for produktionslivet. Der hvor nyttemo-

ralen får overtaget, kommer moralske overvejelser til at spille en ringe rolle, og der viser sig en tendens til at hævde, at der gælder andre moralregler end for hverdagslivet i øvrigt – »forretning er forretning«.

Økonomisk demokrati og lønmodtagerbevidsthed

I øvrigt kan man undre sig over, at modstanden mod økonomisk demokrati har været så indædt fra arbejdsgivernes side. I øjeblikket tyder alt på, at langt de fleste virksomheder om 10 til 15 år vil være fondsejede. I den situation er det svært at forestille sig, at det trods alt ikke ville være bedre, at virksomhederne blev medarbejderede, med alle de incitament, der ligger i at arbejde med noget, hvori man selv har en økonomisk interesse ud over at kunne hæve sin løn. Det er dog det argument, arbejdsgiverne i årevis har brugt for at forhindre økonomisk demokrati.

Her ligger der måske også en mulighed for at få brudt med den lønmodtagerbevidsthed, udviklingen har skabt hos de fleste af os. Den bevidsthed, der får os til at undlade at tage stilling til samfundsproblemer, som får os til at overlade ansvaret til fagforeninger og offentlige institutioner, som får os til at fremholde andre som sydebukke for at dække over, at vi ikke selv vil (tør) træffe de moralske valg, vores samvittighed tilsiger os, for derefter at leve videre, som om der aldrig har været noget moralsk valg.

Højskolen og erhvervslivet

Hvis man skal forsøge at finde eksempler på virksomhedskulturer, baseret på økonomisk demokrati, er det nærliggende at pege på andelsvirksomhederne, som de opstod i slutningen af forrige århundrede, selv om det i nutidens andelsbevægelse er svært at finde de værdier, man byggede på dengang.

Højskolen var dengang en del af den samfundsmæssige bevægelse, som førte til en demokratisering af produktionslivet, og som viste sig at kunne danne grundlag for en produktfornyelse, der i løbet af få år bragte dansk landbrug fra dyb krise til en stilling som førende landbrugsland og forbillede for andre lande. Selv om de samfundsmæssige sammenhænge er langt mere komplicere-

de og uigennemskuelige i dag, end de var for 100 år siden, er jeg ikke i tvivl om, at højskolerne ved at gå i dialog med erhvervslivet vil være i stand til at yde et markant bidrag til den omstillings- og fornyelsesproces, der råbes på. Højskolerne har i alt for lang tid ført en alt for tilbagetrukket tilværelse i forhold til det omgivende samfund og ikke mindst i forhold til erhvervslivet. Derved er skolerne i stigende grad blevet opfattet som rammen om »et socialpsykologisk refugium« (se Jonathan Schwartz's artikel) som har haft en selvforstærkende effekt på elevrekrutteringen. Det kan i sig selv godt være værdifuldt, men hvis denne indadvendthed ikke kombineres med en forholden sig til det praktisk/økonomiske liv, så sætter højskolen sig udenfor den vekselvirkning mellem hånd og ånd, som var noget grundlæggende i højskolens værdiunivers.

Omvendt er det tydeligt, at erhvervslivet har stærkt

brug for åndsliggørelse og helhedstænkning, som grundlag for de visioner, der skal bringe erhvervslivet ud af den nuværende »krisetilstand« præget som det er af praktisk/økonomiske hensyn og specialister.

Derfor bør vi være interesserede i dialogen med erhvervslivet og diskutere

- hvordan lønmodtagerbevidsthed kan afløses af ansvarlighed og engagement,
- hvordan menneskelige ressourcer kan frigøres i nytænkning og kreativitet.
- hvordan man med udgangspunkt i værdier og brede betragtninger kan skabe forbindelse mellem økologi, sundhed, æstetik og økonomi.

Diskussionen om virksomhedskultur og økonomisk demokrati og sammenhængen herimellem er central i denne forbindelse.

Folkeoplysning – management eller højskole

Claus Bøje

REVOLUTIONEN i 1980erne kommer ikke fra neden. Den ser ud til at komme fra oven. Dens avantgarde er ikke samfundets udstødte, men en kompetent og selvbevidst management-elite, hvis 'handling er revolutionære, selv om dens bevidsthed ikke er det' (Marx). Lederen er rykket i centrum. Det er fra ham, revolutionen skal udgå. Hans opfindsomhed og dynamik skal kalde de skjulte energier frem i samfundet. Han skal styre den tekniske revolution og give den social form.

Ole Thyssen.

Højskolerne ved godt, at deres betydning for samfundsudviklingen i disse år er begrænset.

Højskolerne ved godt, at de er svære at få øje på i den kulturpolitiske debat.

Højskolerne ved godt, for jævnlig underholder de hinanden med jamren over tingenes tilstand. Den historiske bevidsthed er endnu intakt, så det gør ondt at være så kraftesløs midt i al rodet.

Havde højskolerne mon forestillet sig, at de tilmed en dag skulle se deres virksomhed brugt som skældsord? – Brugt som en nedladende betegnelse på alt det, der er yt, når en relevant, kompetent og dynamisk indsats efterlyses?

Maskerne falder, når der virkelig står noget på spil. Tidens mest afgørende kulturpolitiske kamp gælder (gjaldt) udformningen af TV-2. Udformningen af TV-2 vil i realiteten anskueliggøre viljen til at skabe en dansk kulturel bevidsthed – demonstreret gennem valg af finansieringsmåde, ledelsesform og geografisk placering. Stillet over for politikernes krav om placering af TV-2 vest for Storebælt – dvs. uden for København! – tordne-

de formanden for Danske Reklamebureauers Branche-forening (Berlingske Tidende 29. januar 87):

Vi risikerer at få højskole-TV!

Erhvervslivets imagedesignere – reklamebranchen – har utvetydigt angivet konsekvenserne. Findes der noget mere utidssvarende end højskolen, når tidsånden og livsstilen skal formuleres?

Man kan også anskue højskolens forknytte situation fra en anden vinkel:

Samfundet tørster efter uddannelse. Uddannelse – udvikling af mennesker – er den nye stærkt ekspanderende sektor. Mennesker skal oplyses, så de ser mulighederne for at udvikle deres liv – i vekselvirkning med fællesskabets. *Folkeoplysning* kunne man kalde hensigten, hvis ikke netop nutidens slagkraftige betegnelse er *management* og drømmen anderledes snæver. Det drejer sig om højskolens historiske domæne, lederuddannelse, men i managementstrategien har den fået denne betagende formulering (Politikens kronik 24. januar 87) af Ole Thyssen, sektorens universitetsguru:

»En moderne leder skal ikke kun være effektiv i klassisk forstand – træffe beslutninger, tåle ansvar og stå fast. Han skal også være opmærksom overfor de nye informationer. Han kan ikke tilegne sig dem alle på egen hånd. Derfor må han omgive sig med medarbejdere, som kan filtrere informationerne. Det kræver tillid og åbenhed. Nøgleordet er viden. Mængden af viden kræver nye redskaber af lederen, der både skal tage hensyn til de mange informationer og fastholde en klar målsætning.

En moderne leder skal også være følsom over for nye signaler fra samfundet, de ansatte og miljøet. Det duer ikke at bosse sig igennem. Nøgleordet er etik. Mængden af hensyn kræver en ny etik, der kan overbevise om

virksomhedens formål og motivere de tre slags ansatte: i den ene ende den kreative elite, som lever med sit arbejde. I den anden ende de ufaglærte, som kun arbejder for udenværkerne: løn, samvær og fritid. Og midt imellem funktionærerne, som af forskellige grunde har opgivet at ofre sig for karrieren og i stedet afbalancerer arbejde og fritid mod hinanden.

Endelig skal en moderne leder iscenesætte den særlige stil, som giver virksomheden identitet og sammenhæng. Nøgleordet er æstetik. Mængden af specialisering kræver en ny stil, som giver virksomheden identitet og forhindrer den i at falde fra hinanden i fremmede brokker, der lige så meget modarbejder som 'medarbejder' hinanden. Mange virksomheder begynder at bruge kultur, design og sport, ikke for deres egen skyld, men fordi de er nyttige redskaber til at harmonisere, til at præsentere et image og – måske – til at købe aflad. Ganske vist er dette ikke kultur for kulturens egen skyld. Det er kultur i snor. Der er stadig kun én Gud, profitten – et ord som i dag siges uden skam – og kulturen er kun hans profet.

At drømmen er snæver udtrykkes klart og hengivent. Managementkulturens mål er *økonomisk* optimering eller profitmaksimering; og lederindsatsen skal tjene dette mål – hverken mere eller mindre.

Lederen, som skildret af Thyssen her, er en produktionsressource af uhyre følsom karakter: Katalysator, stilskaber, strateg og iværksætter. Thyssens hyldest til lederen lyder:

»Han skal næsten være et kraftgeni, lige så dynamisk udadvendt som en amerikansk forsikrings sælger og lige så dynamisk indadvendt som en indisk munk, lige så robust som en sværvægtsbokser på nedtur og lige så senbil som en hysterisk primadonna«.

Der er ingen grund til at dvæle længe ved denne både morsomme og lyriske idealisering, kunne man mene. Der er tale om en begrænset, højtageret elite, som får lov til at knokle røven ud af bukserne, før sundhedssektoren samler den op under forskellige medicinske diagnoser. Det er kun rimeligt, at ofrene også får et par gode ord med på vejen.

Problemet er imidlertid, at managementfilosofien danner skole. Og det er ikke højskole, der er tale om.

Managementfilosofien gennemsyrrer 80'ernes tro på den enkeltes mulighed for at udvikle et lykkeligt liv. Managementfilosofien begrænses ikke til styringsværktøj for nogle få virksomhedsledere, men bruges som model for uddannelse af titusindvis af ansatte på landets virksomheder. Og managementfilosofien begrænses ikke til et værktøj for styring af virksomhedens produktionsproces. Den bruges – med tilbagevirkende hensigt – som model for den enkeltes håndtering af sit liv i det hele taget.

I et drømmesyn ser man højskolen i intens og forbitret kamp med managementsektoren om formuleringen af 80'ernes menneskesyn. Man ser højskolen angribe denne vulgarisering af samspillet mellem mennesker, som managementfilosofien står for. Man ser højskolen insistere på, at menneskelig udvikling er en uhyre sammensat proces. Man ser højskolen advare mod konsekvenserne af den psykologiske og sociale manipulation, som managementsektoren eksponerer på lynkurser.

Drømmesyntet varer kort, for virkeligheden er, at selv store folkelige organisationer – altså ikke kun økonomistyrede virksomheder – i dag anmoder managementsektoren om bistand til udvikling af frivillige ledere. Og proportionsforvrængningen kender ingen grænser, når Grundtvig tages til indtægt for den del af managementstrategien, som bygger på den gensidige orientering om

behov, ønsker og muligheder – »udviklingssamtalen«. Grundtvig ville jo netop samtalen!

Hvad er så modsætningen i den kulturkamp, som burde rase mellem højskolen og managementsektoren?

Højskolen vil:	Managementsektoren vil:
det hele menneske	– det rationelle menneske
det almene	– det relevante
sammenhængen	– prioriteringen
samarbejdet	– delegeringen
alsidigheden	– det målrettede
fællesskabet	– udvælgelsen
det idebetonede	– det kalkulerede
erkendelsen	– paratheden
indsigten	– kompetencen
processen	– resultatet

Nogle vil mene, at modstillingen er trukket hårdt op. Det er den også, men den er hverken urimelig eller tarvelig.

Højskolens erklærede mål er folkeoplysning. Folkeoplysningen er forudsætningen for folkestyret. Ved mennesker ikke, hvem de er, og heller ikke, hvordan samfundsudviklingen kan aflæses, bliver demokratiet et fåtals manipulation af de mange.

Managementsektorens mere eller mindre erklærede mål er teknologisk fornyelse på det psykosociale plan: ledelsesudvikling som produktionsressource. Managementsektoren skal puste liv i den institutionsschlerose, som det postindustrielle samfund er havnet i.

Hvor højskolen tilbyder indsigt, formidler managementkulturen tekniske færdigheder. Bl.a. derfor er managementsektoren i konstant krise. Den ønsker naturligvis at formidle indsigt, men hverken det overordnede mål eller kursusstrukturens stakåndethed rummer reelt muligheden. Derfor er den konstant på søgen efter teknikker, som skaber uventet konfrontation – »eksistentiel« konfrontation. Den søger teknikker, som fører den

enkelte til opgør med sine personlige grænser (og håber det går godt).

Netop her står højskolen på den anden side af hegnet og kigger på. – Ser, hvordan managementsektoren på et grundlag af manipulation tegner 80'ernes folkeoplysning.

Managementsektoren skal nok opdage højskolen, for højskolen kan noget, managementsektoren har brug for: Vække menneskets evner og skabe grundlag for livslang motivation.

Højskolen vil sikkert blive ædt stille og roligt af den ny stil og de snævre mål. Og dens indhold vil drukne i udbudet af socialpsykologisk smartness til dæmpning af angsten for ikke at slå til.

Med mindre højskolen vælger at sige fra. – Vælger at definere en historisk forpligtelse og tage den nødvendige kamp: Kampen om folkeoplysning som mere end fikse teknikker til manipulation af en meningsfattig virkelighed.

Højskolen skal hverken i særlig grad knyttes til produktionslivet eller fritidslivet, til specielt aldersmæssige eller sociale grupperinger, det kreative drømmesyn eller kompetancegivende indsatser. Derimod til opgøret med konsekvenserne – som de afspejles i det enkeltes tilfælde og fællesskabets liv – af de voldsomme samfundsmæssige forandringer.

Eller som det udtrykkes i Gyldendals to-bindes leksikon: Folkehøjskolen skal give den enkelte baggrund for at kunne sætte sig ind i og tage stilling til samfundsspørgsmål og almenmenneskelige problemer.

Kan dette gøres begribeligt i overensstemmelse med tidsånden og livsstilen?

Eller som Ole Thyssen burde have sagt det:

»Højskolen skal igen i centrum. Det er fra den, revolutionen skal udgå. Dens opfindsomhed og dynamik skal kalde de skjulte energier frem i samfundet. Den skal styre den tekniske revolution og give den social form«.

Glasnost i erhvervslivet

– og i højskolen

Klaus Helsøe Jensen

Det har været et kaotisk efterår for børsspekulanterne. Kurserne er raslet ned. At det gik så galt, skyldtes bl.a. computerne. De var programmerede til at sælge aktier, når kurserne kom under et vist niveau, og det tog jo nogen tid at programmere dem om. Ved krakket i 1929 kastede fallerede børsspekulanter sig ud af vinduerne. I 1987 burde maskinerne være smidt ud, var en økonoms kommentar i forbindelse med efterårets børskrise.

På trods af de økonomiske eksperter og alle deres prognoser kom krisen som lyn fra en klar himmel. Få uger før børschoket havde nogle »dommedagsprofeter« antydnet muligheden for en nedtur omkring 1990. Nu kom den altså med det samme. Ikke særlig flatterende for vismændene, vidunderdrene eller hvad disse erhvervsguruer nu ellers kaldes. Nå, men guruernes tid er forbi. De har spillet fallit. Alle deres høje, men meget målrettede erhvervsuddannelser med eksaminer i økonomi, matematik, datalogi og jura er ikke nok. Den moderne erhvervsleder må være flexibel og kreativ samt have et bredt kulturelt fundament. Ja, men er det ikke alt det, man lærer på en højskole, vil den skarpsindige læser sikkert sige. Just præcis. Den almene uddannelse, som erhvervslederne betaler i dyre domme for på managementkurserne, kunne de få lige så godt eller bedre og meget billigere på en højskole. Der har da også været følere ude mellem højskole- og erhvervs kredse for at se på højskolernes muligheder for at lave kurser for erhvervsledere. Selvfølgelig bør man i højskolesammenhæng gå aktivt ind i denne vigtige samfundsproces, men på et langt bredere plan. Det er nemlig ikke kun cheferne, der har brug for efteruddannelse. Et sådant behov har alle ansatte i en virksomhed.

Demokrati på arbejdspladsen har været et slagord for LO i snart mange år. De løsningsmodeller, man er kommet med, har imidlertid været centralistiske og bureaukratiske, og det økonomiske aspekt har været langt det vigtigste. Historisk set har fagforeningernes vigtigste rolle været at skaffe medlemmerne så meget som muligt i lønningsposen og tryghed i ansættelsen. Det har de været meget dygtige til, men den høje levestandard, denne strategi har skabt, har dog været med til at gøre Danmark til en af de mest gældsatte lande i verden. Denne udvikling er uholdbar. Arbejderbevægelsen må lære at stille andet end økonomiske krav, nemlig krav om medindflydelse og medansvar.

På den nyligt afholdte LO-kongres kom forbundsformand Hardy Hansen fra SiD med nogle meget perspektivrige udtalelser. Han sagde bl.a.:

Når kravet om økonomisk demokrati ikke er blevet en hjertesag for vore medlemmer, er det efter min opfattelse, fordi spørgsmålet om ØD alt for ofte er blevet fremstillet som et rent økonomisk anliggende. Men økonomisk demokrati handler ikke om smarte bonusordninger eller en håndfuld skattefri aktier. Økonomisk demokrati er i virkeligheden et krav om et mere aktivt og spændende liv, hvor arbejdsdagen ikke er noget, der skal overstås i en fart, men et sted, hvor man får lejlighed til sammen med andre at udforske sine evner. Når vi forlanger økonomisk demokrati, er der fordi vi vil være med til det hele – også problemerne og bøvet.

Hvis Hardy Hansen kan få den øvrige fagbevægelse med på disse ideer, er der virkelig grund til optimisme. ØD handler jo netop ikke om at få flere materielle goder, det

har landet simpelthen ikke råd til. Ja, de højest lønnede bliver tværtimod nødt til at sænke deres levestandard. Til gengæld for løntilbageholdenhed skal vi have medansvar på vores arbejdspladser. Det er mere besværligt, men giver, som Hardy Hansen påpeger det, et mere tilfredsstillende og spændende liv, og efter min mening opvejer det så rigeligt materiel overflod.

I et demokrati er der ikke brug for tryghedsnarkomani. Som det er tilfældet med alle andre former for misbrug, gør det folk sløve og ligeglade. LO kan ikke både kræve tryghed og medbestemmelse. Det synes Hardy Hansen at have indset, og heldigvis foretrækker han den udfordring, som medbestemmelse på arbejdspladsen er.

Der skal nok gå nogen tid, inden disse ideer slår igennem i fagbevægelsen – et af hovedtemaerne på LO-kongressen var trods alt tryghedsreformer, men alene det, at de føres kraftfuldt frem af en af bevægelsens topledere er opmuntrende.

En sådan gigantisk demokratiseringsproces må ske på alle niveauer i virksomhederne. Det er ikke kun direktørerne og de ledende funktionærer, der skal have medbestemmelse, men også kontordamerne, maskinarbejderne og rengøringspersonalet. Det bliver virkeligt vanskeligt og vil kræve en radikal holdningsændring hos både ledelse og arbejdere.

En vigtig forudsætning for ethvert demokrati er oplyste og velorienterede deltagere. Hvis LO ønsker et decentralt medarbejderdemokrati, så bliver uddannelse en af de allervigtigste opgaver for bevægelsen i fremtiden. Den skal ikke blot være snævert faglig. Det er ikke nok at lære at trykke på EDB-maskinernes tastaturer. Det skal være en bred uddannelse, der giver tilstrækkelig selvtillid og viden til at deltage i beslutningsprocesserne. Det har fremsynede LO-ledere, som den nye næstformand Hans Jensen, da også indset. De mener, at betalt frihed til uddannelse bliver en af de helt store opgaver i 1990'erne.

Arbejdspladsdemokrati og betalt frihed til uddannelse går hånd i hånd – naturligvis. Fagbevægelsen og dermed også den enkelte arbejder står faktisk i præcis den samme situation som bønderne i forrige århundrede. De

havde heller ikke brug for en snæver faglig uddannelse inden for landbrug. På højskolerne hentede de den almene viden om kultur og historie m.m., der gjorde dem velkvalificerede både som landmænd og som samfundsborgere. Nu som dengang er højskolernes vigtigste opgave at give deres elever en bred og almen uddannelse – en lære for og om livet. Det havde bønderne brug for i 1887, og det har arbejderne brug for i 1987. Når LO taler om betalt frihed til uddannelse, så kunne man efter min mening let omskrive det til BETALT FRIHED TIL ET HØJSKOLEOPHOLD. Det kræver selvfølgelig en dialog mellem de socialdemokratiske dominerede fagforeninger og de grundtvigianske højskoler, men uoverensstemmelserne kan umuligt være større, end at de sagtens kan overvindes til gavn for den danske befolkning og det danske samfund.

Erhvervslederne tager på kurser med et bredt alment indhold, og i fagbevægelsen er man ved at finde ud af, at deres medlemmer har brug for at gøre det samme. Det bedste sted, man kan tage hen for at få en sådan uddannelse, er på højskolerne. Måske kunne de to grupper endda deltage på de samme kurser eller til en begyndelse på kurser med det samme indhold. Det lyder da yderst perspektivrigt, synes jeg.

Højskolen er til for hele folket, og den har altid haft en afgørende betydning for demokratiets udvikling i Danmark. Denne rolle er lige betydningsfuld i 1987 som i 1887. Demokrati på arbejdspladsen er en bydende nødvendighed, hvis landet ikke skal gå økonomisk rabundus. Medbestemmelse og medansvar må erstatte lønforhøjelser, der jo ikke giver arbejderne bedre levevilkår på langt sigt alligevel. Både lederne og arbejderne i erhvervslivet har brug for efteruddannelse i denne demokratiseringsproces. Denne efteruddannelse kan de få på højskolerne.

Så let er det! Eller er det? Det stiller krav om åbenhed ikke blot fra arbejdsmarkedets parter, men så sandelig også fra højskolernes side. Som lærer i højskolen håber jeg, at vi som bevægelse er i stand til at leve op til disse krav om åbenhed og dialog. Det hedder glasnost med et nyt fremmedordovre østfra.

Øjet bag hullet i væggen

Om nissekulturen

Henning Eichberg

Der var – måske – engang en konge, en rigtig eventyrkonge. Han havde en dejlig datter, prinsesse Miamaja. De boede på et lille slot, for landet var ikke så stort ... Men det var ikke en rigtig idyl. Thi kongens lille land var i krig med det kæmpestore naboland Montania, og en krig koster mange penge. Så der var visse problemer at arbejde med.

Kongens hofliv var dog ikke hele virkeligheden i eventyrlandet, ikke engang på selve slottet. Mens historien udfolder sig omkring kongens manglende penge og hans store mave, omkring den dejlige Miamaja og hendes kærlighed, titter der nemlig et øje igennem et lille hul i væggen ind i riddersalen. Og et øje til et andet sted. Og et til. Mon det er nisserne?

Juletiden er i medietidsalderens Danmark: Julekalendertid. I de mørke aftenstimer (eller er det sent om eftermiddagen?) samles børnene foran TV-skærmen. Det er et skræmmebillede for civilisationskritikeren – og kritikken har vist nok gode grunde til det. Men der er også andre sider i det. Og det er nisserne.

Nisserne har oplevet en stigende opmærksomhed i mediekulturen omkring jul gennem de sidste år og årtier. Det vrimler med reklamenisser i annoncebladene. Når radiovækkeren starter om morgenen, så er det første, man hører, morgennisserne med deres vittigheder og sange. At de dumme vitser bliver leveret med et fåret udtryk i ansigtet ser man om eftermiddagen ved genudsendelsen i fjernsynet. På butikernes reoler myldrer det med nisser af ler og kunststof i alle størrelser. (Jeg formoder, at den tyske Gartenzwerg-industri har taget sin chance for at ekspandere med sine havedværge på det danske julenissemarked).

Dette er, som sagt, en længere proces og en længere historie. Men i 1986 skete noget specielt. Fjernsynets

julekalender havde indtil da været en sag for børn. Nogle forældre fulgte ganske vist med, men det var først og fremmest børnene, som inddelte deres dagsrytme før jul efter skærmens nisser og dukker. I 1986 blev det anderledes. Nu hed serien »Jul på slottet« og nåede andre dimensioner og et andet publikum. Nu så hele nationen Danmark, hvad der foregik mellem Miamaja og kongen, mellem det lille land og det store Montania, mellem nisserne og den bedrageriske greve Rabsenfuchs. Nu blev det til et emne for samtaler ved busstoppesteder. Og på højskolen var fjernsynsstuen allerede før klokken ti minutter i syv så fyldt med elever, at den næsten revnede. Det siger noget om fænomenet. Thi unge mennesker mellem 18 og 22 år er vel dem, som mest af alle i samfundet afkobler sig fra både »traditioner« og barndommens barnlighed. De vil jo være voksne og »modne« (mens de voksne som forældre igen begynder at hygge sig med børnemyter). Men nu var det altså ikke mindst de unge, som så nisserne i »Jul på slottet« – og det signalerer virkelig noget. Men hvad?

Tårer og munterhed: Hvorfor jeg studsede

Der var noget andet, som fik mig til at studse – som tysker. De danske julenisser repræsenterer nemlig en munterhed, som jeg ikke kender fra den tyske jul. Fra Tyskland kender jeg julen som noget følelsesmæssigt tungt, næsten noget sørgmodigt. Når stearinlyset brænder, og man synger julesange, kommer tårerne. Det er ikke kun mig som emigrant med hjemve dybt i hjertet, som plejer at sidde grædende i denne tid. Alle har jo noget nostalgisk at huske. Og om man husker eller ej: stemningen i sig selv er grund nok til at tude eller at kigge med en målløs længsel ind i den blussende ild. Weltschmerz, den søde depression. Og selvmords-

kvoten siges at være usædvanlig høj i denne mørke årstid.

I Danmark oplever jeg derimod et helt andet følelseshushold omkring jul. Her er man munter i sang og dans. (Vi danser ikke om juletræet i Tyskland; det står jo i hjørnet, der hvor husalteret tidligere havde stået). Og det, som allermest repræsenterer juletidens morsomme, sjove og lystige sider, er nisserne, disse drilllepinde.

»På loftet sidder nissen med sin julegrød,
sin julegrød, så god og sød,
han nikker, og han spiser, og han er så glad,
for julegrød er hans bedste mad«.

Da jeg første gang hørte sangen, ville jeg ikke tro mine egne ører. Jeg kender nemlig melodien fra Tyskland, fra en gammel »gassenhauer«: »Im Grünwald, im Grünwald ist Holzauktion ...« Kan det være rigtigt, at man bruger en gassenhauer, en fræk og morsom gadevise, som julesang? I Danmark er det muligt. Ja, mere end det: det passer.

Nu er det sagt, hvorfor jeg studsede. Nissen viser sig at være toppen af et isbjerg af følelser og kulturelle mønstre, som siger meget om, hvad der er forskellen mellem det danske og det tyske. Dér taler et skjult sanseligt sprog, som i enhver levende myte. Den har sine rødder »under huden«.

Derfor var der grund nok til at kigge mere opmærksomt på nissernes »Jul på slottet«.

Nisser, spejl, identitet

Der ligger altså det lille eventyrrige. På trods af krig og pengemangel er det faktisk en idyl. Men idyllen fortælles med et blink i øjet: det er ikke rigtig sandt og en lille smule overdrevet og forenklet for morsomhedens skyld – men i grunden er det idyl alligevel. Og på den anden side er der det store naboland Montania med sin anmassende diplomatiske repræsentant baron Wiessenwas. Denne er sammensvæget med »vores lille lands« rigsråd, greve Rabnsenfuchs, som er farbror til den dumme junker Juchs. De har alle tyske navne, og det forekommer også, at Rabnsenfuchs siger noget som »mir nix, dir nix«. Så ved man, hvad det drejer sig om. Rigtigt onde er »de andre« dog heller ikke, de er i grunden snarere dumme og klodsede, så man kan le ad dem. Og i øvrigt: det hele er jo ikke rigtigt sandt. Det er overdrevent og lidt forenklet for morsomhedens skyld – men altså, bedrageriske og lidt mørke er »de andre« alligevel.

Der har vi altså hele den danske folkelige nationalisme i myten. Fra sine venligste sider. (Jeg indrømmer: personligt har jeg hidtil kun mødt disse sider).

Men forholdet mellem det store Montania og »vores lille land« fordobler sig i fortællingen: i forholdet mellem mennesker og nisser. Ligesom det lille land er overlegent overfor det store, så er nisserne bag væggene klogere og har bedre check på situationen. Det betyder ikke, at de er rigtig kloge. Nej, i grunden er også de lidt klodsede, som bønder i miniatureformat, i trampende folkedans (mens hoffet danser adelig menuet), med træsko og bondehue. Og i øvrigt: det hele er jo heller ikke rigtigt sandt og i grunden overdrevent og forenklet for ironiens skyld – men altså mere overblik end kongen har nisserne i hvert fald. Og nogle har mindre overblik og andre mere: I spidsen står nissekonen. Det er vores lille matriarkat.

Nisserne viste således på skærmen i 1986 en leg med identitet og spejl og dobbeltgænger, med ironi og selvironi. Et postmoderne filosofi-udkast i folkelig fortællingsform.

Nissefiguren har dog en historie bag sig (og foran sig). Har den altid været der og altid været sådan?

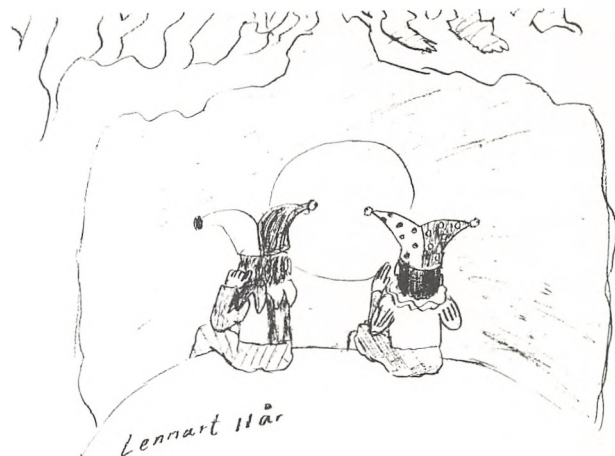
Dænomisk førhistorie

Hvis vi leder efter »vore« nisser i middelalderens billedverden, i kirkernes kalkmalerier, så bliver vi forvirrede. Fordi de er der, og ikke er der.

Vores hyggelige nisse med hue og skæg, med katte og risengrød, finder vi intet steds. Men det vrimler alligevel med dem, thi i det 15./16. århundrede tales der i Danmark om væsener med navnet Puge (Puk) som betegnelse for faldne engle. Og desuden finder vi dem på billederne: som dæmoner, som små djævelskikkelser, der driller bondekonen. Ret afskyelige (og samtidig morsomme?) væsener med dyrehovede og hale abejder i stalden: Sådan fremstiller en illustration til Olaus Magnus dem også i 1555. Puck (eller Robin Goodfellow, a fairy) fra Shakespeares *Midsummer Night's Dream* må vi forestille os som en slags trold eller alf, som driller pigerne på gården, snupper mælk, hindrer smørbryggeriet eller smørkærneriet i at lykkes og i øvrigt vildleder vandreren på stien om natten med skadefro latter, men den hjælper også, hvis man er venlig mod ham og hilser ordentligt på ham.

Alle disse skikkelser viser tilbage til nogle husguder, som man dyrkede i førkristne tider. Romerne kaldte dem for *familiaris*. Ved overgangen til den kristne monoteisme blev de forfulgt og fordrevet som »afguder«, men levede videre. På kirkevæggen flyttede de endog i djævelske former ind i middelalderens »tegneserier«. Navnet Puk henviste til deres dyreskikkelse: de hed også husbuk. Gårdboen, gardvorden (norsk) eller tomten (svensk) fik endog efterhånden et kristent navn: Nis eller nisse (fra Niels, Niklas, den hellige Nicolaus fra Myrna).

Husnisserne var i slægt med nogle småfolk, som boede udenfor gården. I skoven fandtes skovvætterne, som også hed vilde folk eller salige fruer, Wichtelmann, Holzweibel eller Waldmännchen. De havde tit grønt tøj på, og det ser man også hos nisserne. I fortidshøjene boede højfolk eller bakkfolk. Og nede under jorden vrimlede det generelt med undervætter, dværge og underjordiske væsener.

En ting havde alle disse pukker, vætter, dværge, nisser og småfolk dog tilfælles: De havde *ikke* specielt noget med jul at gøre.

Endnu i 1774 tryktes i København en skillingsvisse, som fremholdt det ældre nissebillede. »Viise om Nissen« fortalte om en tjenestekarl, som sammen med sin kæreste, tjenestepigen, gav en gårdnisse skylden for sine tyverier. På forsiden ser man nissen med hundehoved. Og dyreskikkelser – gås, hund, kat – var almindelige fremtrædelsesformer for nissen. – Men snart derefter ændrede nisserne gestalt.

Nissernes revolution

Den store transformation, som frembragte »vores« nisse, og dermed også julenissen, foregik omkring (og efter) året 1800. Fra 1818–1822 udgav en folkemindeforsker, J. M. Thiele, hvad han over et længere tidsrum havde hørt fra folk på landet, og hvad han havde læst om nissevæsener. Her finder vi for første gang en beskrivelse af den figur, vi kender. Thi nissen går »sædvanligvis klædt i grå klæder og har dertil en spids, rød hue«. Som regel var det en lille gammel mand på størrelse med en 10–12 års knægt.

Julenisse var det dog stadigvæk ikke. – Men samtidig gennemgik julen en forandring. Danske borgere, adelsfolk og intellektuelle overtog omkring år 1800 juletræet fra Tyskland (hvor det også først på dette tidspunkt var

ved at brede sig). Men det havde jo også rødder tilbage i Norden, i skikkelse af julestangen – og til syvende og sidst i Yggdrasil og shamantræet? I 1796 stod i hvert fald det første juletræ på Wandsbek slot i Holsten, i 1808 på Holsteinborg på Sjælland og i 1811 i København hos en familie Lehmann, som havde omgang med Ørsted, Oehenschläger og Baggesen. I 1822 fandtes i en københavnsk avis en detaljeret beskrivelse over skikken. Grundtvig tog endnu i 1817 afstand fra juletræet som ukristent – men allerede i 1818 digtede han om den barnlige glæde ved at pynte juletræet og lege med de små.

Træ og lys, gaver og pynt, børn og glæde, familie og hygge – her voksede et nyt mønster frem, et nyt følelseshus. Det var bare et spørgsmål om tid (samt nogle folks kreative fantasi og sensibilitet), hvornår nissen ville flytte ind i denne sammenhæng.

Det skete i 1830'erne. Dengang forsamlede nogle danske kunstnere sig i Rom omkring Constantin Hansen. Hos ham holdt de også julefest i 1836, og dengang hang der – som vi ved fra et brev – flere julebilleder på væggen. Hansens billeder »forestillede julebukke og nisser ... med julegaver, ... nisserne, der danser om julegrøden, nissen, som slås med katten ...«. Her var altså en stor del af den nye nissemytologi udfoldet. Mens Hansens billeder ikke blev overleveret – vi kender kun beskrivelsen – så eksisterer der flere billeder fra 1840 og fremefter, hvor Lorenz Frølich, J. Th. Lundbye og H. C. Ley skildrede den nye jule-nisse-verden.

Måske var det ikke tilfældigt, at det var folk i en (temporær) emigrationssituation, som udviklede den nye nisse. Thi dette forstærkede den nationalromantiske stemning og identifikation, som fra nu af lå i figuren. Lundbye tegnede ofte sig selv som nisse – med skæg, hue og længsel efter den fjerne hjemstav. Nissen som bærer af nostalgi.

Et andet træk fandt udtryk senest i 1851: ironi og latter. På dette tidspunkt begyndte et satirisk blad at udkomme under navnet »Folkets Nisse«. Her kunne man se nisserne dansende omkring juletræet – men samtidig drillede nissen respektløst magten i landet og samfundet.

En yderligere berigelse skete i 1858, da den første nissekone dukkede op på tryk med billeder og vers. Nissen havde indtil da været ungarl (mens højfolket altid havde levet i familier nede i bakkerne).

I 1866 tegnede brødrene Krohn deres børnebog »Peters Jul« og introducerede dermed Gamle Julefar, som senere blev til julemanden. Men den kunne aldrig blive så enerådende som i Tyskland (hvor den kom fra) eller i Amerika (Santa Claus). Den smeltede i Danmark sammen med nisserne og blev snarere en slags overnisse.

Der skete mere senere i det 19. århundrede: nissens industrialisering. Julehæfter, udklipsark og julekort blev vigtige massemedier til nisselivets fremme. Nissefigurer blev produceret: i ler og som dukker (omkring århundredeskiftet). Nisserne prydede askebægre og kopper, vaser og tallerkener. Den kgl. Porcelainsfabrik spillede en speciel rolle i populariseringen af nissebilledet, især gennem malerne Henrik Olrik og Peter Nicolai Møller (Nisse-Møller). Den første reklamenisse dukkede op i 1871 i Illustreret Tidende, hvor han reklamerede for boghandelen.

En nisseteoretisk materialisme – vær's'go

Nissernes industrialisering støttede og forstærkede altså den folkemytologiske proces. Den skabte dog ikke noget egentligt nyt. Den fører i en relativt lige linie fra århundredeskiftet – gennem alle tekniske, økonomiske og mediestrukturelle forandringer – frem til i dag, frem til TV-skærm-nissen.

Dette tvinger til en kraftig revision af en hel del forestillinger, som hersker om samfundet og kulturudviklingen.

For det første viser det, at folkekultur og mytologi *ikke* kun er noget *urgammelt*. Myter – sådan tænker man tit i videnskaben – er noget fra den grå fortid. Mytehistorie er bare forfalsknings- og degenerationshistorie. Videnskab består i at rekonstruere »det originale«, dvs. det urgamle. Det samme gælder for den traditionelle folkekulturforskning. Derved overså man systematisk, at den folkekulturelle proces også (og især) er en nyskabelse. Nisserne er et levende eksempel. De er – sådan som vi kender dem – ikke ældre end 200 år.

For det andet tvinger det til et opgør med bestemte økonomiske fortolkninger. Uanset om man er borgerlig eller marxistisk forsker – ser man normalt altid forandringens hoveddrivkraft i økonomiske processer og især i *industrialiseringsprocessen*. Heller ikke det passer med nisserne. Nissernes »revolution« og forvandling i årene omkring og efter 1800 var helt klart ikke en følge af den danske industrialisering, som fik fart i det senere 19. årh. Nisserne var snarere dens forløber, dens forberedelse. Industrialisering gav ganske vist et skub i udviklingen: nissen blev masseproduceret og medievant. Men strukturforandringen af dens mytologiske konfiguration, af dens gestalt og sammenhæng, fulgte ikke efter, men var sket tidligere. (Dermed skal dog ikke nægtes, at industrialiseringen og medieinteressen også har haft nogle strukturelle virkninger; nissernes harmløsgørelse er et eksempel ligesom julemandens afdæmonisering til ren og skær gavebringer i konsumsamfundet).

For det tredje: Hvis nisserne hverken kan forstås som urgamle eller som et produkt af industrialiseringen – hvad er de så? Her kan det være oplysende at sammenligne med idrætshistorien. Den moderne idræt – sport, gymnastik, turnen – opstod nemlig samtidig med de nye nisser. Den var heller ikke en følge af industrialisering, men dens forløber, måske dens forudsætning. Den markerede starten på *industrikulturen*, som den økonomiske proces senere byggede på.

Idrætten viser samtidig, at den industrikulturelle proces ikke først og fremmest var idemæssig. Men den var *materiel: kropslig og sanselig*. Nye bevægelses-, præstations- og adfærdsmønstre – det var det primære. – Dette kaster lys på nisserne. De var heller ikke bare ideer. De havde en sansematerialistisk kerne. De repræsenterede et *nyt følelseshushold*, ligesom Grundtvigs »glæde« ved juletræet, ligesom kærnefamiliens danske »hygge« og ligesom de tyske tårer ved juletid. De talte ikke først og fremmest et »åndeligt«, et idemæssigt, et teoretisk eller bevidsthedsmæssigt sprog, men et kropsligt-sanseligt sprog. Som rigtige myter plejer.

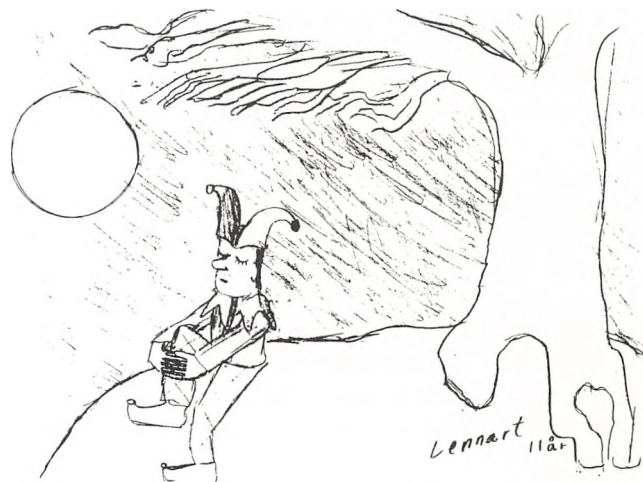
Postmoderne nisser?

Går man videre med sammenligningen mellem nisse-

kultur og idræt (og gerne med »de grønne bølger«, med »de gamle guders genkomst« i Norden, med nationale og eksotiske myter, med dansehistorie og andre fænomener, som her kunne inddrages) – så kommer man til det punkt, hvor vi historisk står her og nu. Er nisserne bare et modernitetsfænomen, et udtryk for industriborgerlig sentimentalitet, som vil forsvinde i takt med udviklingen af – måske – et postmoderne samfund? Eller indeholder de underjordiske potentialer (ligesom idrætten indeholder det meditative og det karnavalistiske, ligesom dansen det rytmiske og det ekstatiske ...)? Nisserne lever og har det godt: er de ved at blive postmoderne?

Jeg ved det ikke. Og vi arbejder jo her på skolen mere med Idrætsforsk end med nisseforsk. Men nogle hypoteser vover jeg dog at opstille allerede nu.

1.) Den dominerende proces i industrisamfundet er bevægelsen mod større enheder: større markeder, større stater, større koncerner, større militære og økonomiske blokke. Men nedenunder har der altid været modstandstendenser: regionalisering, afkobling, stræben efter decentralisering og autonom identitetsdannelse. Nisserne har været med i de folkelige afkoblingsprocesser. Mens hele verden overtog Santa Claus, udviklede de danske

småfolk deres eget liv (ikke helt uden assimilering og synkretismer, som sagt). Nisserne er i sig selv en tematisering af *det lille mod det store*. De små driller de store, fortalte »Jul på slottet«. Det omvendte er ikke muligt. Det lyder meget postmoderne.

2.) Hvor ligger småfolks styrke? Blandt andet i deres latter og grin. De er ikke så alvorlige som man kunne ønske det set i lyset af en målrettet kapitalistisk produktivkraftudfoldelse. Nissekultur er *latterkultur* – og dermed subversiv. Den følger krumme linier: krumspring, at snuble, latterens ustyrlige konvulsioner. (Jeg vil dog understrege, at mit eget bidrag går til værks med fuld analytisk alvor. Det er jeg skolet til som tysker – og det skal der tages hensyn til. Jeg er jo ikke en dansk nisse, vel?).

3.) Modernitetens tid er evolutionen, fremskridtet – linjær og prognosticerbar. Nisserne er derimod mærkeligt *tidløse*. Bevæger man sig et skridt fra hoffets riddersal bag væggene eller op på loftet, så synes tiden at gå i stå. Samtidig har vi set, at nisserne slet ikke er uhistoriske. De har en historie, som bevæger sig *i spring*. Fra den dæmoniske puk med dyrehoved til den hyggelige gråskæg og videre til ... – nå, mon ikke vi skal opleve det? Det overraskende, det uprognosticerbare, det drilagtige – det er nissernes tid, »postmoderne« filosoffer med stor anstrengelse prøver at formulere.

4.) Nisserne skaber også problemer for en kønspolitisk analyse i traditionel/moderne forstand. Den industrikulturelle nisse havde været ret patriarkalsk, overgangsvise. Overnissen har et skæg. Men nu – i »Jul på slottet« – ser vi nissekonen som den, der egentlig har overblik. »Emaniceret« i moderne forstand er hun dog ikke. Snarere en postmoderne *matriark*?

5.) Der ligger endvidere en dyb sandhed i, at nisserne er både *synlige og usynlige*. De dukker pludselig op, men i det øjeblik, man leder efter dem eller prøver at fikser dem, så forsvinder de. Og prøver man at flytte fra dem, så flytter nissen med – og dukker pludselig op igen et andet sted. Det irriterer især voksne, mens børn (og den dejlige prinsesse Miamaja) har en chance for at se nisserne.

Dermed anskueliggør nisserne igen en postmoderne

filosofisk indsigt. Det klassiske eksempel er lysets bølge- eller partikelstruktur: anvender vi den ene teori, så forsvinder den anden og omvendt – yderst irriterende. Måler man en partikels hastighed, så kan man ikke bestemme, hvor den befinder sig, og har man bestemt stedet, så er det umuligt at måle hastigheden. Sådan går det med alle væsentlige fænomener. Hvad er »kroppen« for eksempel? Definerer vi den, så forsvinder der altid nogle væsentlige aspekter. Vil vi »synliggøre« kroppen, så bliver vores videnskab til en mærkelig opsamling af fingre, arme, ben, ører, næse, mave, kønsdele etc. Kroppens erkendelsesteoretiske opløsning, som blev foretaget af den naturvidenskabelige fysiologi, er et fantastisk eksempel. Man leder efter kroppen (som efter nissen) – så forsvinder kroppen – man ser kun nogle kredsløb eller knogler eller energibalancer – men vil man bruge denne reduktionisme til noget, så flytter kroppen med. Og driller.

Derfor kan det være godt at huske på, at der er liv på loftet. Og et øje bag hullet i væggen. Hvis der er det? (Men det kan jeg som empirisk forsker ikke rigtig udtale mig om).

Litteratur

- Bergsøe, Vilhelm: Nissen. 1889. Genoptryk København 1980.
Dam, Annete/Jytte Thorndahl (red.): Danskeren og den ædle vilde. Moesgård 1987.
Feilberg, H. F.: Nissens historie. København 1918/19 genoptryk 1979.
Lebech, Mogens: Julenissen. København 2. opl. 1966.
Lebech, Mogens: Julemanden. København 1968.
Miche-Renard, Martin: Jul på slottet. København 1986.
Piø, Jørn: Julens hvem hvad hvor. København 3 opl. 1984.
Weiser-Aall, Lily: Julenissen og julegeita i Norge. Oslo 1954.

»Det andet hjem« i Danmark

Noter om folkehøjskolen, kolonihavehuset og ødegården i Sverige

Jonathan Schwartz

I en undersøgelse af hverdagslivet i Danmark i dag er det »andet hjem« en væsentlig faktor at beskæftige sig med. Det andet hjem giver ofte et mere ægte billede af beboerens identitet, end adressen i Folkeregisteret gør. Paradoksalt nok udstråler det midlertidige andet hjem en bestandighed, som ikke er til stede i lejligheden i boligkomplekset eller i forstadvillaen. Det andet hjem – og jeg tænker i denne forbindelse mest på *folkehøjskolen*, *kolonihavehuset* og *ødegården* i Sverige – er bærer af tradition og kontinuitet. Det andet hjem forstærker ønsket om og forsøget på at realisere sig selv. Nye former for terapi og nye slags diæter bliver hentet ind fra klodens mere eksotiske afkroge. Men disse importerede kulturformer bliver nu praktiseret kollektivt på de danske folkehøjskoler og i den svenske ødegårds ensomhed. Det andet hjem er stedet, hvor man kan finde sig selv. Det andet hjem er med til – som hurtigttørrende lim – at forstærke båndene mellem fortid og nutid.

Hvor hverdagen på folkeregisteradressen er usikker og opsplittet, er det oplevelserne i det andet hjem, der bliver stående. Det andet hjem fremstår som *anderledes*, netop fordi det er så tæt på det første hjem. Det andet hjem er ikke langt væk. Det virker bare sådan, og deri ligger fortryllesen. Det andet hjem er ikke nogen »drømmerejse« til Østen – hvor de to ugers ferietid i øvrigt bliver stykket ud i afmålte tids- og stedsenheder med en præcision, der langt overgår selv den mest hektiske og stressede dagligdag i København. »I har ti minutter til at se på tempelruinerne. Bussen går præcis om ti minutter.« (Chr. Stentoft: *Drømmerejse*, udsendelse i DR, 1979)

Det andet hjem er hverken »drømmerejse« eller »hverdag«. Det er et alternativ til begge dele. Det virkeliggør på mange måder den danske kulturs forestillinger

om *hjemmet*. I det andet hjem bliver arbejde og fritid vævet smukt sammen på en måde, der står i stærk kontrast til den sædvanlige opdeling mellem ferie og hverdagsliv. På samme måde tilbyder det andet hjem beboeren en oplevelse, hvor »natur« og »kultur« blander sig på uventet harmonisk vis. *Folkehøjskolen*, *kolonihavehuset* og *ødegården* er tre forskellige eksempler på danskernes ideal om hjemmet – og samtidig en midlertidig vendt tilbage til naturen.

I min søgen efter materiale til denne artikel har jeg lyttet til danskeres tilfældige, men meget betydningsladede samtaler om, hvor i verden de helst vil være. Det påkalder sig opmærksomhed og kræver en fortolkning, at det danske samfund i løbet af de sidste hundrede år har frembragt og vedligeholdt en sådan vifte af forskellige slags »andet hjem«. Når jeg har valgt kun at beskæftige mig med tre af institutionerne, er det ikke, fordi jeg ser bort fra campingvognen, sommerhuset eller sejlbåden, som lige fuldt har stor betydning for deres ejere. Men der forekommer mig at ligge noget helt særegent *dansk* i sammensætningen folkehøjskole, kolonihavehus og ødegård i Sverige. Og det er det særegne, der har min interesse.

De tre institutioner får deres medlemskare fra forskellige sociale lag, og ødegårdsbevægelsen startede langt senere end kolonihave- og højskolebevægelsen. Men på trods af forskellene giver disse tre institutioner – simpelt hen ved deres *anderledeshed* – et meget klart billede, som står i kontrast til det danske hverdagsliv og alligevel er nært forbundet med det.

HØJSKOLEOPHOLD

»Blomstre lad muld, hvor de træde«

N.F.S. Grundtvig

Linka Sonne

For mange unge danskere bliver et højskoleophold på fire eller fem måneder deres første mulighed for et længerevarende ophold uden for barndomshjemmet, væk fra forældre, søskende og yndlingsdyr. I princippet er det et midlertidigt opbrud fra hjemmet. Men i realiteten bliver det ofte det første skridt på vejen til at flytte hjemmefra. Foruden at være en alternativ skoleform bliver højskolen derfor også til et »andet hjem«.

Højskolen grundlægger så institutionen som »Skolen for livet«. »Det levende ord« skulle træde i stedet for den døde tekst – Grundtvig selv blev i øvrigt aldrig træt af at skrive endeløse afhandlinger om værdien af det talte ord. Højskolen skulle være fri for eksaminer. Grundtvigs pædagogiske himmerige var en institutionaliseret version af det, Erik H. Erikson kalder det »psykosociale moratorium«, et åbent tidsrum, hvor den unge kan eksperimentere med sig selv og afprøve sine muligheder.

Som højskolen blev skabt i anden halvdel af forrige århundrede, lignede den mere et hjem end en skole. Under ledelse af forstanderparret og lærerne skulle der skabes en hjemlig atmosfære for de unge mennesker. Forstanderparret optrådte »i forældres sted«, hvorved de sikrede moralen på højskolen. Sværmerier startede i højskolemiljøet, og det er ikke få danske ægteskaber, der er opstået som et resultat af det fire- eller femmåneders højskoleophold.

Grundtvigs besøg på kollegierne på Cambridge Universitet gjorde stort indtryk på ham, og han besluttede at holde fast ved, at højskolerne på landet i Danmark skulle give de unge kost og logi. Imidlertid gik højskolen langt videre end de engelske kollegier med hensyn til at skabe et hjemligt miljø. Vækst er den væsentlige metafor i Grundtvigs pædagogiske og æstetiske teori. Derfor var han i stand til at forestille sig en skoletid, der varede hele den mørke og kolde vinter, og som gav ly og læ for det hårde klima, indtil foråret brød frem. Det var højskolens væsen: en mod-skole og et andet hjem; midlertidig, men med lange eftervirkninger.

Højskoleelever i dag bor på enkle værelser, der er udstyret med de mest nødvendige møbler: en enkeltseng, et skrivebord med en stol, en lille bogreol, en kommode – og sidst, men ikke mindst, en opslagstavle. Opslagstavlen fungerer som, hvad man kunne kalde elevens »identitets-udstilling«, omkring én kvadratmeter til at demonstrere, »hvem jeg er«.

Værelsets møblering og udvælgelsen af materiale til opslagstavlen ville være et glimrende objekt for en kulturel undersøgelse. Det at være i stand til at forvandle et upersonligt areal til et værelse, hvor både beboeren og den besøgende kan føle sig hjemme, er en bemærkelsesværdig evne. De ting, der skaber den *hyggelige stemning* på højskoleværelset, er for det meste bragt med hjemme-

fra. Men det sker, at en elev foretrækker at udstyre værelset med helt nye ting, der er lavet på skolens værksteder, eller som er indsamlet i skoven og på markerne rundt om. Eleven improviserer et »hjem«, som både hiver udtryk for fortid og nutid, og det er imponerende, i hvor høj grad hver enkelt udfylder højskolens lille beboelsesareal.

Under et kort besøg på en højskole i foråret 1987 lavede jeg en række foreløbige interviews med fem unge mennesker, som var ved at afslutte deres ophold. Forstanderen havde fortalt hele skolen om min forskningsinteresse i *hjemve*, og der skete det, at de elever, der led af hjemve, kontaktede mig snart efter min ankomst. Min interesse for *kulturfænomenet* blev til omsorg for det *kliniske* tilfælde! Begrebet »hjemve« indeholder naturligvis både smerte og lidelse, så det er ikke så mærkværdigt, at fem eller seks unge mennesker straks tilbød at vise mig deres værelse og fortælle om deres symptomer.

Det interview, jeg husker bedst, var med en ung kvinde på nitten år, som stammede fra det yderste Nørrebro i København. Hun havde gennemgået basisåret på EFG for at blive damefrisør, men ikke kunnet få nogen praktikplads. Hun havde brugt sin tid på at drive rundt i København, indtil hun besluttede at tage på højskole i stedet for, for at få lidt »forandring«, som hun sagde.

Hun talte meget varmt om sin barndom – ti år tidligere – og som en levende påmindelse sad der et lille fotografi på hendes opslagstavle. »Det er mig i mine bedsteforældres *kolonihave*. Jeg kørte rundt på min cykel med min bamse siddende på styret, op og ned ad alle gangene mellem de to hække.« På billedet ser man pigen, måske 10 år gammel, med bamsen siddende foran sig. Hun smiler med ansigtet mod kameraet. Hun fortalte mig ikke, hvem der havde taget billedet. Pigen har en sommerkjole af bomuld på, og hun har langt, lyst, krøllet hår på billedet. I dag er hendes hår helt kortklippet og afbleget, med en mørk stribe.

Hendes værelse var ikke, hvad de fleste ville betegne som *hyggeligt*. Denne kvinde, hvis lykkeligste barndoms minder var fra *kolonihavehuset*, viste sig at have den voldsomste hjemve af alle. I sammenligning med mange andre værelser på skolen, hvis beboere *ikke* led

af hjemve, var hun åbenbart ikke i stand til at skabe nogen hjemlig atmosfære på sit højskoleværelse. Fotografiet fra hendes barndom skærpede modsætningen til den usikre, måske endda hjemløse, nutid. Meget af vores samtale handlede om hendes hjemløshed. Hun følte ikke, at nogen af hendes forældre forstod hende, hun havde kedet sig i skolen, og nu var hun skuffet over højskoleopholdet. Det havde i hvert fald ikke medført den forandring, hun havde håbet på. Alligevel regnede hun med, at hun ville savne højskolens atmosfære, når hun skulle derfra to uger senere. Skønt hun talte åbent nok om sin hjemve, følte jeg, at det, hun i virkeligheden led af, var hjemløshed.

Helt bogstaveligt kunne kun ikke komme nogen vegne med sin næsegruse længsel efter cykelturen op og ned ad gangene i kolonihaven. Men de var et vigtigt holdpunkt i hendes unge liv og gav hende en forestiling om, hvordan livet burde – og faktisk kunne – være: trykt, behageligt og hyggeligt. Hendes fire måneder på højskole havde delvis opfyldt hendes behov for et andet hjem. Men det havde ikke været muligt at tilbageerobre paradiset fra bedsteforældrenes kolonihave.

»DET VAR ET LIV I SUS OG DUS...«
fra *Mormors kolonihavehus*

Kolonihavehuset og højskolen er danske opfindelser fra *anden halvdel af det nittende århundrede*, en periode præget af industriel og bymæssig udvikling, og på landet af andelsbevægelsen. Både kolonihaven og højskolen er udtryk for folkelige reaktioner på det danske samfunds modernisering. Begge kan ses som forsøg på at finde og udvikle »rødder« i det danske landskab, små beskyttede øer af fællesskab i et omskifteligt og truende samfund.

Det blev en af den danske arbejderfamilies opnåelige drømme at få et lille stykke jord i industribyen, som de kunne opdyrke og hæge om. Hvis årstiden og vejret var til det, blev familiefester, fødselsdage og ferier holdt i *kolonihaven*. Selv om havehusene ligger tæt, er de adskilt fra hinanden af hække og stakitter. *Den fremmede* skal helst kunne se så lidt som muligt af hjemmet. Men kulturen er som små børn, den kan både ses og høres.

Kolonihaven summer af aktiviteter, selv om hækken skjuler de fleste for synet.

For mit udenlandske øre ligner kolonihavehusene på Amager og de villaer, de ligger lige ved siden, hinanden på de *lyde*, der udgår fra dem (som illustreret i Klaus Rifbjergs *Amagerdigte*, 1965). Stemmer lyder ud over hækkene, både i villakvarteret og i havekolonien. Der findes ikke noget lydligt miljø, som i intensitet og poesi kan måle sig med weekend-eftermiddage i havekolonien, hvor man kan få langt mere brug for en båndoptager end for et fotoapparat. Jeg mener, at det andet hjem grunder sine oplevelser på det »levende ord«, på sange og salmer, og på lydene fra praktiske gøremål. Fotoalbummet gengiver kun nogle få, skrøbelige øjeblikke af det andet hjemms historie. Fuglesang, lyden af hæksakse, cykeldæk på grusgangene, flasker, der bliver trukket op, klirrende kaffekopper, alt er med til at forme erindringer om kolonihavehuset. Det ubevægelige fotografi mangler meget af det oplevede liv.

ØDEGÅRD I SVERIGE

Perronen på stationen i Hässleholm i Sverige en sen søndag eftermiddag efter en ferie. Her finder vi de danske ødegårdsfamilier og deres venner. De, der ikke har bil, rejser med tog og bus. Hässleholm er et jernbaneknudepunkt, hvor danskerne flokkes og tydeligt skiller sig ud fra de indfødte svenskere. Danskere, som bare har været væk fra København i weekenden, ser ud, som havde de levet i de store skove hele livet. Deres sweatere og rygsække lugter af brænderøg. De har revet hul i bukserne, da de var ude og samle brænde. Savsmulden sidder stadig i skæg og huer. Ingen har fået bad de sidste to dage, og det i sig selv er en voldsom afvigelse fra danskernes normale vaner omkring bad og hårvask.

Oplevelserne i ødegården i skoven skal helst kunne vare i flere måneder, indtil næste tur derop. Mens en kort cykeltur kan bringe én ud til kolonihavehuset, kræver ødegården to-tre timers rejsetid, som begynder med færgeturen over Øresund.

Den danske *ødegård* er det sidste skud på institutionen, det »andet hjem«, nok mest for de bedrestillede i

det danske klassesamfund. Hvis privatliv er en vigtig del af ideologien om hjemmet, så repræsenterer ødegården det allermost private, og samtidig den tætteste kontakt til naturen. Ødegården er eksklusiv og afsondret.

I et forsøg på at rationalisere landbruget i Sverige blev mange gårde lagt øde efter anden verdenskrig. Under det økonomiske opsving i Danmark blev det da muligt for interesserede danskere at købe eller leje sådan en gård, som familien førte tilbage til den »oprindelige« skikkelse, og hvor de kunne tage op og bo i deres ferier.

Mens jeg må indrømme, at jeg føler mig fremmed og udenfor i et kolonihavehus, føler jeg mig absolut hjemme i en svensk ødegård. Trækonstruktionerne minder mig om mange huse i USA, og skovene og søerne minder om Michigan og Maine. Imidlertid bliver jeg hver gang lige forbløffet over, hvor lukkede de danske ødegårdsfolk er om deres andet hjem. Folk fra ødegårde i samme nabolag snakker ikke sammen, det er kun på perronen i Hässleholm, de hilser på hinanden.

Så vidt jeg ved, har ødegården endnu ikke, sådan som højskolen og kolonihavehuset, skabt sin egen mytologi med en fuldt udfoldet taknemmelighed. Alligevel er ødegården, præcis på grund af sin afsondrethed, sit privatliv uden hække, et slående og ægte udtryk for det ideelle andet hjem.

Oversat af Hanne Willert

Læreren som kulturel igangsætter

Jørn Møller

En gammel kommodeskuffe

På gamle afblegede billeder fra sognets liv, f.eks. billedet fra omkring 1910, hvor vinterens gymnastikhold, karlene, er opstillet i selvfølende positur udenfor forsamlingshuset, finder man en figur, der adskiller sig lidt fra de andre i klædning og holdning. I dette tilfælde er han ikke klædt om i hvid gymnastikdragt som de andre. Han står diskret i baggrunden for ikke at ødelægge ensartetheden, men man kan se, at han er i dagligtøjet. Man kan skimte hans vest og flip, og i modsætning til de andre bærer han hat. En blød hat, der øjeblikkeligt røber, at han ikke er gymnast, men uden hvilken han formentlig ville føle sig ganske afklædt og nøgen. Hatten er en del af en kompromisløs identitet, der ikke har kunnet ofres på diskretionens alter. Det er skolelæreren – eller ofte friskolelæreren – der her, som i mange andre af sognets sammenhænge, spiller sin rolle med diskretion men samtidig med så megen værdighed og så aparte, at det alligevel er ham, man husker fra billedet.

Han var med, hvor det foregik. Han var igangsætter. Ingen tvivl om den sag!

Men hvordan er beskaffenheden af den åndelige hat og kravetøjet i dag?

Rundt på skolen

For at få et overblik over det, stikker man lige rundt til kollegerne for at høre, hvilke bud de har på lærerens muligheder og rolle som igangsætter.

Følgelig går jeg ned til Steen, som jeg er temmelig sikker på anerkender en forpligtelse som kulturel igangsætter og oven i købet tager denne pligt temmelig tungt. Hans kone, Marianne, kan imidlertid meddele, at hun ikke ved det bestemt, men at han enten er til møde i Højskoleforeningen, til partimøde hos De Grønne eller

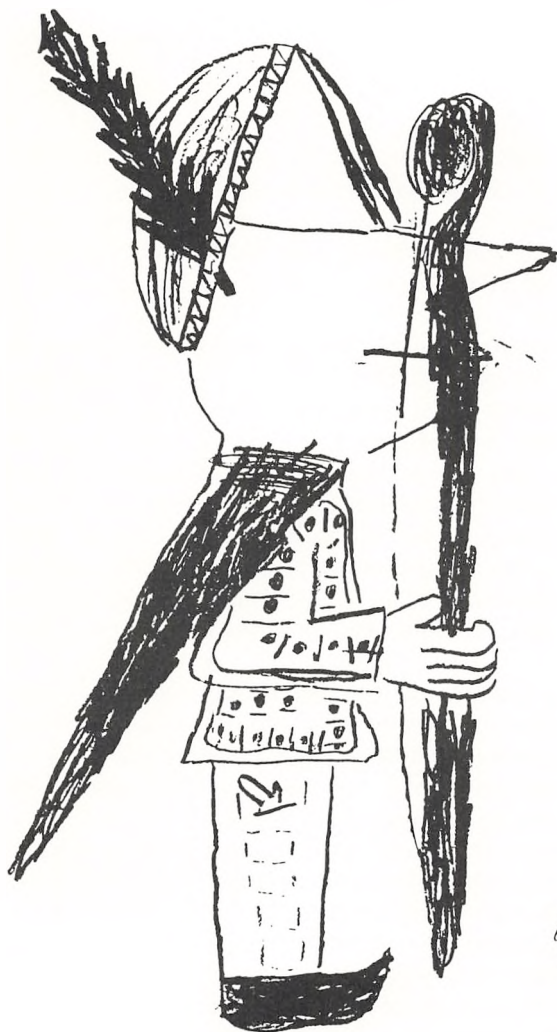
til møde i Beboerforeningen, men at det i øvrigt osse kan være ét fedt, da han har forventninger om, at det med tiden vil udvikle sig til sider af samme sag, og at det i så fald vil være ensbetydende med en betydelig fremgang for det utal af økologiske projekter, han ellers går og tumler med.

Med uforrettet sag går jeg således videre gennem en elevgang op til Stig. Eller rettere: Det var hensigten, men undervejs falder jeg som så ofte før i snak med en gruppe elever i én af hyggekedlene og bliver budt på te. Jeg finder ingen grund til at afslå, da mit ærinde jo ikke er uopsætteligt, og de kan forresten oplyse, at Stig slet ikke er hjemme. Han er på høstarbejde hos en lokal landmand, der som så mange andre har problemer med at få det våde korn i hus. Han kommer først tilbage den følgende dag, når han skal have sognets unger til fodbold.

Finn og Henrik ved jeg det ikke kan nytte at opsøge: De er på vej til Jylland med skolens elite-gymnastikhold, som er sammensat af gamle elever. De skal på forsamlingshusturné med opvisninger, fælles kaffebord, højskolesang og alt, hvad dertil hører.

Axel ligger givetvis på en lejrplads i en skov et sted i det sydsjællandske i færd med at indføre et hold potentielle Rambo'er i muligheden for at føre et enkelt og resourcebesparende liv i overensstemmelse med såvel deres indre som ydre natur: Dvs. - uden maskingevær!

Bette ved jeg opfører rituelt dansekursus ved Vesterhavet, hvis hun da ikke giver den hele armen på en teaterskole derovre, mens man roligt kan gå ud fra, at Per enten forbereder lokalrevy med idrætsforeningen, er ude og spille oldboys fodbold med samme forening eller går i jord til knæene ét eller andet sted på jagt efter oldsager sammen med en af sine utallige studiekredse om lokal-

Malte
Får

historie eller fortidige livsformer, - hvis han altså ikke bare sidder og får sig en enkelt bajer i idrætsforeningens klubhus.

Midt i snakken med eleverne om, hvem man måske ikke kan finde hvor, kommer Birthe forbi. Men hun har ikke tid til at slå sig ned. Hun er for tiden guide for et hold Irere, som på et tre-ugers udvekslingsbesøg har udset sig skolen som springbrædt for lærdom om Danmark. Hun når dog at fortælle, at Ove lige er taget af sted til Ålandsøerne eller Smålandshavet med et af sine foredrag om sporten som en dominerende kropskultur i forfald. – Hvad så med Klara? – spørger jeg. – Hun skal til møde i skolenævnet – fortæller Birthe, – hvis hun ellers kan få den store af børnene til at se efter de små, – men det skal nok gå, hun har været sammen med dem hele eftermiddagen, mens hun underviste i børneidræt.

At Klaus er til øvedag med sin spillemandsgruppe, kan jeg næsten regne ud, eftersom han ikke er sammen med eleverne. Derimod er jeg mere usikker på, om Niels er optaget af arbejdet med den teaterforening, han har fået op at stå, om han øver roller med én eller anden, om han roder med sit store egnteaterprojekt eller han bare er i København og spille bridge med vennerne. I så fald er han vel i følge med Jens, hvis kontakt til sin gamle alternative volleyballklub efterhånden har fået overvejende selskabelig karakter og truer med at glippe på grund af højskolearbejdet.

Men hensyn til Lene, som sammen med Anette er de eneste, der ikke bor på skolen, er det næppe umagen værd at forsøge at ringe, rodet ind i alt, hvad Vestsjælland kan opbyde af kunst- og kunsthåndværksforeninger, som hun er. Og Anette: Der ville man med sikkerhed komme til at tale med hendes telefonsvarer. Så kunne man spørge den, om hun får sat noget i gang imellem de mindst hundrede foredrag, hun holder om året vedrørende krop og kost, alternativ diagnostik og helbredelse.

Tilbage er der Ulla, vores nye musiklærer, men hun er i gang med at øve kor med en gruppe elever, siger en af dem, jeg er sammen med.

Jeg går hjem til mig selv.

Kulturen er igang, men...

Efter denne lille status kan jeg så hilse og sige, at den umiddelbare erfaring fortæller mig, at den kulturelle aktivitet næppe nogen sinde har været højere, og at lærerne efter mine erfaringer umuligt kan have været mere aktive i kulturprocessen, end de er for tiden.

Derfor er det på en måde paradoksalt, at spørgsmålet om kulturel igangsættelse rejstes netop nu, hvor sandheden er, at kulturen er i fuld gang, og hvor læreren måske nok er særlig aktiv men bestemt ikke nogen ophøjet undtagelse, der har så helvedes travlt, fordi alle andre er så helvedes sløve. Eksemplet med mine kolleger viser, at de i lige så høj grad er menige medvirkende i en sydende kulturel proces, som de er igangsættere af den.

Hvad er det så, der er den dybere årsag til, at spørgsmålet presser sig på og føles relevant?

Her vil jeg se bort fra den samvittighedsangst, der ofte terroriserer pædagoger og gør dem døve og blinde for det faktum, at døgnet kun har 24 timer.

Det handler om, at flere og flere unge med baggrund i ledighed eller andre socialt belastende forhold på trods af den kulturelle »højkonjunktur« holder sig ude fra de former for kulturel aktivitet, vi finder ønskværdige. Fritiden vender den tunge ende nedad, kunne vi sige.

Men samtidig – og det står os nok mindre klart – er der en stadig voksende mangel på tillid til at vores kulturelle aktivitetstilbud overhovedet skulle kunne bøde på, endsige gøre det at med den kritiske situation, mange unge befinder sig i.

Årsagerne til mistilliden kan bero på en mere eller mindre klar fornemmelse af, at forholdet mellem kultur og produktion ikke er som det skal være, - og i hvert fald ikke som det har været.

Idyl, fortid og nutid

Ser man på de før-industrielle samfund, kan man vælge at betragte selve produktionsmåden som en kulturform og æstetiske ytringer som noget, der fandt sted undtagelsesvist på højtider men ellers dybt integreret i den samlede livsform som kunsthåndværk udsmykning af redskaberne, tøjet, boligen, kroppen osv. De højtidelige ytringer havde besværgende – religiøs eller magisk betydning for

helhedens trivsel og overlevelse. Højtiden var en ramme, der angav et æstetisk felt af særlig betydning for »lavtiden«.

Denne romantiske anskuelse af fortiden som en folkekulturel enhed må så suppleres med et begreb om kultur som en særlig affektation eller attribut knyttet til samfundets aristokrati, som havde de fornødne ressourcer i form af leddiggang og udbytte af produktionen til at kunne hengive sig til ofte aparte og luksuriøse adfærdsmønstre, e.g.: ridderturneringer, rævejagter.

Her bliver kultur symbol på overklassens selvfølgeligelige forrang, og man kan måske endog i mere vellykkede tilfælde se aristokratiet som en særlig ekstravagant kulturform, de arbejdende stænder smykker deres samfund med. En sådan kulturform hviler imidlertid på et skrøbeligt grundlag. Baseret på leddiggang og forlenet med magt er der masser af eksempler på, at den under lavkonjunktur bliver aggressionsmål for de upriviligerede klasser og miskrediteres under navn af dekadence.

I industrialismens borgerlige samfund sættes dannelse og kultur ofte synonymt: Indblik i det godes, det sandes og det skønnes natur – dvs. hjertets, åndens og sansernes dannelse legitimerede en adgang til at styre produktionen (i øvrigt efter helt andre principper) – og til at deltage i samfundets bestyrelse, dvs. i statens anliggender.

Æstetik og kunst havde i løbet af perioden to vekslende funktioner: I borgerskabets frembrudsperiode skulle den overføre enevælden besyngende den borgerlige samfundsorden som dydig, smuk og fornuftig. Det er det, der hedder poetisk realisme. Folket, dets historie, myterne, dagliglivet og andet, som ikke kunne tilskrives absolutismen, men derimod bruges i kampen mod den, skulle forherliges og romantiseres.

Senere i epoken udviklede kunstneren sig til at blive borgerskabets samvittighed. – I begyndelsen som den offentlige formidler af debatten om borgerskabets indre og interne konflikter. Det er det moderne gennembruds epoke, hvor disse problemer skal under debat. Senere igen med et voksende tilskud af stadig krassere social realisme, der forsøgte at sætte hele det borgerlige samfunds magt- og privilegiefordeling under debat.

Således befandt kulturen sig på den ene side i et æste-

tisk lukket felt – også kaldet kulturel offentlighed – samtidig med at den gennem kulturen erhvervede dannelse var nyttig, fordi den inspirerede, kvalificerede, korrigerede og legitimerede magtens udøvere.

Dette dannelsesbegreb var så rummeligt og eftertragtet, at det også i reglen blev ledetråd for arbejderbevægelsens bestræbelser på kulturtilegnelse. Skal man derfor i denne epoke eftersøge en romantiserende folkekultur, er det nødvendigt at vende sig fra industrisamfundet og mod bondesamfundets udvikling fra fæstesystem til det grundtvigianske selvejer- og andelssystem, som gennem 100 år kom til at spille en helt afgørende rolle som sidekultur til industrikulturen. Det samfund, som (med overindustrialisering af landbruget, afvandringen til byerne og andelsselskabernes udvikling til upersonlige centrale monopoler som faktorer) er kommet i voldsom krise.

I nutiden har produktionens krav om uddannelse, ekspertise og specialisering fuldkommen overskygget fordringerne til dannelse og kultur især i industrisamfundet, men også i landbruget. Kunstnerne er blevet overflødige og frustrerede i den sammenhæng, og kulturen er blevet fladet ud – »demokratiseret«, svarende til, at TV, idræt og beatmusik i mere eller mindre bevidsthedsindustrielt tilsnit i den grad fylder hele horisonten som kultur, at selve talen om kultur som klasseprivilegium må fortabe sig.

På hvilke måder, disse former eventuelt opfylder kriteriet om at udgøre rituelle og magiske besværgelser af produktionen, er temmelig uafklaret. Men på det bevidste og intentionelle plan synes forbindelseslinjen mellem kultur og produktion at være skåret over, hvilket opleves som et betydningstab i begge sektorer.

Hul på hummeren

Ervervslivets specialiserede parvenu'er styres ikke af nogen form for almen dannelsesnorm, og produktion og virksomhedsledelse, der altid er kommet til kort i valget mellem moral og økonomi synes nu fuldstændig blottet for dette dilemma. Om samfundet kan holde til det, og om det gavner produktionen endog på kort sigt, er der dog ubrudt en del tvivl om.

I lutter mangel på kultur er der en stigende tendens til at hæfte begrebet i halen på nyere management-teorier og skabe synkretismer af typen: virksomhedskultur, erhvervskultur og produktionskultur. Hvis ikke allerede opfundet, skal vi vel også snart høre om reklamekultur, marketingkultur, promotionkultur osv., så stærkt føles dette fravær – ikke blot, når opkomlingerne på ders konferencer skal have reglementeret hul på hummeren og champagnen, men også når der skal tages beslutninger, og derfor også når profitten skal gøres op. Fra et samfundsmæssigt synspunkt burde det stå klart, at vi ikke skal tolerere den slags. Vi må kræve af vores aristokrati, at det har *savoir vivre*.

Det har imidlertid et videre perspektiv, for hvis det er konstituerende for kultur, enten at være en gruppe ritualer knyttet til produktionen i besværgelse af dens gavn for helheden, eller en attribut til den dominerende klasse som symbol på dens forrang, så opfylder succesdrenge fra koncernstrukturerne begge forudsætninger, og så må vi finde os i at kulturbegrebet kommer til at bestå i, hvad man kan finde på at fylde i det i forbindelse med den møde-, seminar- og konferencekultur, hvortil man lader sig transportere på business-class. Og her er det på tide, at lærerne gør sig klart, hvilken rolle de skal spille.

Lærere og ledere

Hvis ikke erhvervsledere er i stand til at gøre sig klart, at det er nødvendigt at involvere sig i kulturprocessen på andre måder end ved tilfældig sponsorering i lønligt håb om at få et mere eller mindre blakket image forbedret, så må lærerne gøre dem det forstæeligt. Det siges, at der har været en årrække, hvor selv mædeligt begavede chimpanser ikke ville have kunnet undgå at tjene penge i erhvervslivet, og det er næppe nogen holdbar situation.

Rigtig vægt får handlinger nemlig hverken gennem konformitet med herskende modestrømninger, taktisk snuhed eller spidsfindige argumenter. Lederskabets selvfølgelig autoritet (som bestemt ikke er forbeholdt dagens såkaldte ledere) opstår først, når handlingerne har rod, og når den, der fører sig frem, taler fra hjertet, ikke på egne vegne, men i bevidstheden om at stå i den gode sags, det gode livs, tjeneste. Selvtillid udspringer af indre

styrke og af en identitet, der ikke erhverves gennem besiddelsen af credit-cards og biltelefon men gennem selvafklaring i forhold til begreber som tradition, nation, kultur, etik etc.

Med fare for at virke gammeldags, kan man sige, at strofen »Kæmp for alt, hvad du har kært« ikke henter sin mening i selskabets bomærke eller i nok så brændende ønsker om gang at få en BMW stillet til rådighed.

Gode ledere på alle niveauer – og det er de fleste af os potentielt – bør have helt andre ressourcer at trække på, når det gælder. Og her kommer karriererådet, ekspertrollen og specialistuddannelserne ynkeligt til kort, ligesom lapperierne på mellemniveau i form af managementkurser med overlevelse, tidsadministration, aktiv lytning, sensitivitetstræning etc. må falde ynkeligt ud.

Kultur med modsat fortegn

Er der omstillingsproblemer i erhvervssektoren, er meningsstab på kulturområdet ikke mindre.

I takt med at kulturen løsrives fra sin rolle som magisk felt for fortidens erhvervsfolk, sættes den enten på markedet som salgsvare eller bliver sat til opgaver af ren terapeutisk karakter under det forsøgsvisse motto, at hvad der bruges på et offensivt kulturbudget, det spares der på et defensivt socialbudget. Regnskabsmæssigt ser det uden tvivl pænere ud, men spørgsmålet er, om det virker, og om det i længden er muligt at opretholde nogen kvalitativ forskel.

Identitet og status knyttes i vore dage først og fremmest til erhvervsrollen, ligesom det hidtil har været i kraft at erhvervsgrundlaget et samfund har kunnet smykke sig med et acceptabelt kulturbegreb. Grupper uden disse anknætningspunkter er per definition subkultur, og det er virkelig et spørgsmål, om det for den enkelte almindeligvis og i længden har mening at indgå i sammenhænge, hvor kultur blot erstatter produktionen i stedet for at supplere den. Man har i hvert fald alle odds imod sig, hvis man søger at betragte det at stå udenfor arbejdsmarkedet som en styrkelse af sine kulturelle muligheder. Og samtidig nedlægges der direkte forbud, i samme øjeblik man søger at anvende dagpenge i aktiviteter, der bare lugter af produktion.

Fra et samfundsmæssigt synspunkt burde det ikke være meningsfuldt, at nogen har kultur men ikke arbejde, mens andre har arbejde men ikke kultur. – Det måtte snarere anses for en dekadence, der svarer til den franske enevældes, men med modsat fortegn.

At det flyttes penge fra socialbudgetterne til kulturbudgetterne rækker ikke ved, at der mangler noget i retning af 300.000 arbejdspladser, samtidig med, at vi som samfund skylder millioner af arbejdstimer til udlandet. Det må betyde, at vi ikke godt kan tillade os at bruge en masse af disse timer på kultur, med mindre vi har en urokelig tillid til, at den kulturudøvelse, vi står for, vil fremme den økonomiske produktivitet og frigørelse.

Postmodernistiske maddiker

Og det er nok det, det skorter på: Der findes i Danmark i dag ikke nogen reel politisk vilje til at afskaffe arbejdsløsheden og kultivere arbejdet: f.eks. gennem deling af det eksisterende arbejde, borgerløn eller andre former for omdefinering af lønarbejderbegrebet. Både i parlament og på arbejdsmarked mener man i virkeligheden at en sådan (kultur)politik ikke har den tilstrækkelige effekt på betalingsbalancen.

Når der derfor med læreren som kulturel igangsætter menes, at han skal være beskæftigelsesterapeut i den kulturelle osteklokke, så er dette næppe tilstrækkeligt i kampen mod uønskede postmodernistiske maddiker.

Kulturel igangsættelse må nødvendigvis tænkes sammen med økonomisk selvrespekt.

Det uforudsigelige

Bette Nygård & Søren Riiskjær

En af jazzmusikkens legender fra 1920'erne, kornetisten Bix Beiderbecke, blev ofte bedt om at spille en solo nøjagtigt som han havde indspillet den på en af sine plader. »Det er umuligt«, sagde han. »Jeg føler jo ikke ens fra den ene gang til den anden. Det er en af de ting i jazzen, jeg holder mest af – jeg aner aldrig, hvad der vil ske om et øjeblik«.

Dermed fik han også fat i noget af det centrale ved improvisation: det uforudsigelige (ordet kommer af det latinske *improvisus*, der betyder uforudset) og det umiddelbare følelsesudtryk.

Improvisation er den spontane skaben på stedet, det umiddelbare udtryk for følelser og tanker, og derfor også det punkt, hvor tanker og handling, følelser og krop går op i en højere enhed – når improvisationen er vellykket forstås. Som sådan er den også flygtig og umulig at gen tage – der er ingen fortrydelsesret.

Men det betyder ikke, at en improvisation er vilkårlig og uden helhed. Tværtimod – en vellykket kunstnerisk improvisation er en fuldt bevidst metode til at give udtryk for det, man har på hjerte, og som sådan skulle enhver improvisation også gerne danne en helhed, »fortælle en historie«.

Improvisationen står i modsætning til kompositionen – det gennemtænkte, det planlagte og det reproducérbare.

Krop og jazz

I jazzmusikken har improvisationen altid været et af de vigtigste elementer. En jazzmusiker vurderes ikke ud fra hans tekniske evner eller hans evne til at spille »fra bladet«. Han vurderes ud fra hans evne til at formidle et følelsesudtryk i en improvisation – og så ud fra hans rytmiske fornemmelse, som er en lige så vigtig ingrediens i

al jazzmusik. Og der er oftest en sammenhæng mellem de to sider.

Nu findes der mange forskellige former for improvisation i jazzmusikken (og alle andre former for kunst) lige fra den bundne parafrase til den totalt frie improvisation. Den bundne parafrase, hvor musikeren kun varierer musikken ganske let ved små rytmiske betoning, forlængelser eller forkortelser af nodeværdierne eller små afvigelser fra temaet er den simpleste form for improvisation, og den høres i sin bedste form hos Louis Armstrong. I den mere fri parafrase fjerner man sig mere fra temaet, og i 40'erne og 50'erne forlader man helt melodien i improvisationen og er kun bundet af de underliggende akkorder. I 60'ernes fri jazz forlades også disse bånd, og musikeren stilles helt frit både med hensyn til rytme og skala. Denne genre nåede dog ret hurtigt sine grænser (selv om dyrkerne af denne musik hævder, at der netop ingen grænser findes), og i dag er man vendt tilbage til en mere bunden form.

Keith Jarrett, som er en af de jazzmusikere, der udnytter improvisationen til det yderste, spænder også meget vidt i forhold til denne udvikling. Han kan sætte sig til flyglet og improvisere helt frit, varieret og meningsfyldt i timevis. Han hævder selv, at det så er højere, transcenderende kræfter, der taler igennem ham. Omvendt er han også eksempel på den fornyede interesse for de gamle standardmelodier, der tages op som grundlag for improvisation. Men selv her er han dog ret fri og enestående i sin teknik.

Generelt er det improvisationen – og så swinget – der adskiller jazzen fra den såkaldte klassiske musik. Men denne forskel er ikke kun en musik-teoretisk distinktion, et spørgsmål om noder og takt. Det er i lige så høj grad et spørgsmål om krop, frihed og samfund.

I følge sociologen Max Weber er der to karakteristiske træk ved den europæiske kompositionsmusik: Den er kropsfjendsk og den er rationaliseret. Weber hævder, at den klassiske musik udvikles som en del af den samme samfundsmæssige konfiguration som industrialismen, rationaliseringen og den borgerlige protestantiske etik. Og netop denne etik er karakteriseret ved en sublimering af alle sanselige former og ytringer. Den klassiske musik fortrænger derfor i 1700-tallet dansemusikken og sætter en sansenydelse i afsvækket, tæmmet form i høj-sædet. Den klassiske musik er iflg. Weber en intellektuel, åndelig musik, der kun appellerer til behersket nydelse med en disciplineret, ubevægelig krop.

Samtidig sker der det, at musikken nu omdannes til en båndlagt, nedskrevet musikkultur, hvor skabelsesprocessen løsrives fra fremførelsen, og hvor værket bliver statisk, men universelt reproducérbart. I forbindelse med den instrumentteknologiske udvikling der fandt sted samtidig, gav det selvfølgelig komponisterne langt videre muligheder i retning af en raffinering af harmonik og instrumentering, og dét skaber så grundlaget for de store symfonier og de store symfoniorkestre. Men det betingede også en adskillelse mellem skaberen og fortolkere.

I det lys kan jazzmusikken opfattes som et opgør, som en revolte mod kompositionsmusikkens disciplinering af kroppen.

Jazzmusikken opstod jo af en underkuet samfundsgruppes behov for at finde sin egen identitet, sit eget musikudtryk og med rødder bagom den europæiske musikhistorie til de såkaldt primitive musikformer fra Afrika. Og de to helt grundliggende træk ved jazzen – swinget og improvisationen – er netop også de kendetegn, der skaber en modsætning til den herskende klasses musikkultur.

Det kropslige og dansende i swinget og det uforudsigelige og det irrationelle i improvisationen betød også, at jazzmusikken blev mødt med fjendskab og forargelse hos de hvide. I mange årtier var jazz udelukkende »forbeholdt« de sorte, og da der i 1930'erne begyndte at ske en opblødning, skortede det ikke på protester både mod musikken som sådan – den farlige negermusik, der førte

de unge ud i et seksuelt fordærv – og mod at sorte og hvide overhovedet spillede sammen.

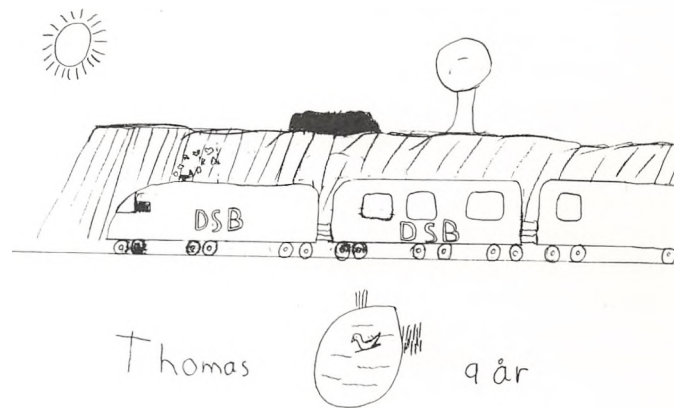
Men paradoksalt nok blev jazzmusikken aldrig af de sorte selv opfattet som et middel i et raceopgør. Tværtimod blev Louis Armstrong og de fleste af hans samtidige af de unge jazzmusikere i 60'erne kritiseret for deres »Onkel-Tom-holdning«, dvs. en holdning, der søger samarbejde og anerkendelse hos de hvide.

Det spontane maleri

I billedkunsten har der i dette århundrede fundet et tilsvarende opgør sted mellem det planlagte, det rationelle på den ene side og det spontane, det frit fabulerende på den anden. Dette opgør var i modsætning til de sortes jazzmusik meget velformuleret og velartikuleret; men til gengæld opstod det ikke i en socialt afgrænset og undertrykt gruppe.

COBRA-malerne – for det er dem, der tænkes på – var en gruppe malere, der i slutningen af 1940'erne sluttede sig sammen i en fælles forståelse til både kunsten, samfundet og etikken.

Gruppen omfattede i første række malere fra Danmark, Holland og Belgien, men også malere fra andre nordeuropæiske lande deltog. Den talte navne som Asger Jorn, der var en af drivkræfterne i gruppens dannelse og udvikling, Egill Jacobsen, Henry Heerup, Ejler Bille, Carl-Henning Pedersen, Else Alfelt, Mogens Balle m.fl.

fra Danmark, og bl.a. Karel Appel, Rooskens, Corneille og Constant fra Belgien og Holland.

Gruppens navn er umiddelbart opstået som en sammensætning af begyndelsesbogstaverne fra hovedstæderne i de tre lande (COpenhagen, BRuxelles, Amsterdam); men navnet refererer også til slangen, der både viser tilbage til den gammelnordiske mytologi og hen til en dybdepsykologisk symbolverden.

Malerne dyrkede alle en spontan og fabulerende billedkunst med inspiration i nordisk folkekultur, i børns billedudtryk og i afrikansk maskekunst, og alle stod de i opposition til det analyserende, geometriske og udtænkte maleri, der prægede de forudgående tiår (f.eks. i kubismen, surrealismen og konstruktivismen). Både i deres kunstneriske metode og i det mere ideologiske opgør med tidligere 'ismer (og med det etablerede samfundssystem) lagde man vægt på den spontane skabelsesproces. Spontaneiteten, den umiddelbare dialog med farver og motiv og det irrationelle udtryk var kernen i COBRA-malerens tilgang til maleriet i modsætning til surrealisterne og konstruktivisternes kølige, analyserende og mere intellektuelle indfaldsvinkel.

For så vidt er deres malerier een stor improvisation. Asger Jorn har selv sagt: »At skabe et billede er en proces med ukendt forløb og resultat. Det er mig altid en gåde, hvordan jeg har lavet et af mine billeder. At se på det endelige resultat fylder mig med den største undren«, og Egill Jacobsen siger tilsvarende: »Vi maler ikke for, at et billede skal ligne dit eller dat. Vi maler, fordi vore følelser gennemsyres af alt det, vi ser og oplever, og fordi vi drives dertil«.

Slægtsskabet mellem Asger Jorn og Egill Jacobsen på den ene side og Bix Beiderbecke på de anden – mellem COBRA og jazz – turde være tydelig. Alle formulerer de sig meget præcist om improvisationens væsen. COBRA-malerne kaldte det blot ikke improvisation. De talte om det spontane maleri, eller som Jorn den automatiske abstraktion – dvs. den umiddelbare, den ubevidste – i modsætning til den konstruktive abstraktion – den planlagte, den beregnende.

Den nye gymnastik

I modsætning til improvisationens placering i både musikkens og billedkunstens verden kendes og anerkendes fænomenet stort set ikke i gymnastikkens verden.

I den moderne idræts historie har gymnastikken undergået en kraftig forandring og differentiering. Fra den tyske gymnastik til den svenske stillingsgymnastik og videre over Snoghøjs sylfider til dagens mange udgaver af rytmisk gymnastik, springgymnastik, jazzgymnastik, motionsgymnastik, familiegymnastik etc.

Een ting har gymnastikken dog i al den tid haft tilfælles: Arbejdsmetoden, undervisningsformen. Der tænkes her på den almindelige træningssituation, hvor lederen bogstaveligt talt står i front for sit hold og viser sine øvelser. Gymnasterne spejler disse øvelser så nøjagtigt som muligt, og målet med undervisningen er at perfektionere denne gengivelse så langt, det lader sig gøre med det givne hold. Af og til kan der leges med opstillinger, kanonvirkninger el.lign., men alle gymnaster tilstræber stort set hele tiden at bevæge sig synkront.

Denne stramme envejsformidling kan kun dække enkelte aspekter af gymnasternes personlige og kropslige udvikling. På mange måder er det tankevækkende, at man som gymnast udelukkende reproducerer andres bevægelsesmønstre. Selv dygtige gymnaster med mange erfaringer og med ideer og kreativitet fortsætter år ud og år ind med den traditionelle holdgymnastik. Først i det øjeblik, de selv står som ledere, får de chancen og friheden til at udnytte deres ideer og erfaringer.

I dag påvirkes gymnastikken fra mange sider. En af de stærkeste inspirationskilder er afgjort den moderne dans i dens forskellige afskygninger med dansegrupper som Nyt Dansk Danseteater, Uppercut, Corona m.fl. Men også østlige bevægelsesformer sætter sine spor, og fra teatrets verden inspirerer Odinteatret, Tukak', Marquez m.fl med deres meget kropslige dramatik, og her står improvisationen som en meget vigtig del af skabelsesprocessen.

Det er derfor nærliggende at spørge, om ikke også gymnastikken kan anvende denne arbejdsform.

I modsætning til den koreograferede serie, som man almindeligvis arbejder med, er en improvisation ikke

baseret på, at man til stadighed skal lære og indøve nyt stof. Tværtimod, udgangspunktet for en bevægelsesimprovisation må være leg med velkendte bevægelser og en udnyttelse af de kropserfaringer, vi alle rummer. Målet er at aktivere den ellers passive fond af bevægelser og øvelser, som bl.a. gymnastikken har oparbejdet, og gøre den til en personlig og ægte del af gymnastikken, at manifestere det personlige udtryk.

En anden vigtig forskel på den traditionelle undervisning med lederen i front og de improviserede er, at gymnasten selv må påtage sig hele ansvaret for, at en øvelse kan lykkes. Det kan ikke være en uinspireret leder eller nogle kedelige øvelser, der forhindrer en gymnast i at få et udbytte. Det er helt op til en selv at lege med sin fantasi, at tro på sig selv og sine evner, og se hvad der kan opstå her og nu. At improvisere er at tænke og handle med kroppen.

Hvis en bevægelsesimprovisation lykkes, vil man også føle sig beriget i den forstand, at man opdager nogle ressourcer, man ikke før har oplevet i sig selv. Improviserer man med andre, vil man kunne opleve uforudsete og overraskende situationer, som kan være meget intense netop på grund af den koncentrerede opmærksomhed – den maksimale tilstedeværelse – der karakteriserer en vellykket improvisation.

Men hvordan kan en bevægelsesimprovisation bygges op? Et par eksempler:

1) Der kan improviseres over en bølgebevægelse: Der udgår en impuls fra hoften, der forplanter sig som en bølge ud gennem kroppen, som er afspændt og føjelig. Man udnytter hele rummet på langs og på tværs, og man arbejder i alle tre planer – højt oppe, på mellemplanet og ved gulvet.

2) Hoftens bevægelsesmuligheder: De forskellige muligheder gennemprøves, og der sættes en tidsfaktor på. Bevægelserne udføres hurtigt og skarpt eller langsomt og trægt.

Nu improviseres der to og to sammen. Man »snakker« til hinanden med hoften og finder måske i samtalen forløb frem til en »historie«.

3) Fem velkendte øvelser gennemprøves: En forlæns kolbøtte, en baglæns kolbøtte, et hop med en halv ven-

ding, en vægtoverføring med halv vending og en nedgang til siddende.

Tid og rum kobles på, så øvelserne udføres i forskellige tempi og på forskellige steder i rummet. Man bevæger sig fra sted til sted enten ved langsom gang eller hurtigt løb.

I det sidste eksempel er improvisationens rammer forholdsvis snævre: Fem faste øvelser med en tids- og en rumfaktor. Men rækkefølgen, gentagelser, måden at udføre bevægelserne på m.v. er helt op til den enkelte gymnast. Øvelsen fordrer en høj grad af koncentration og udholdenhed, fysisk som psykisk, for at den kan forløses.

De tre eksempler er alle improvisationer, der har til formål dels at udvikle den fysiske og psykiske udholdenhed, dels at styrke den enkeltes ansvarlighed over for sig selv og helheden, og dels at opøve følsomheden for nærvær og intensitet.

Bevægelsesimprovisationer som disse har et formål i sig selv. Men samtidig kan de indgå i en større proces – processen mod en færdig, koreograferet og perfektioneret serie. En improvisation kan danne grundlag for en udvælgelse af mindre forløb, som senere struktureres helt fast og perfektioneres.

På den måde vil det improviserede, det uforudsete altid stå i forbindelse med det fastlagte, det strukturerede. Og på den måde vil arbejdet med improvisationer i gymnastik leve op til et af højskolens slagord: »Ta' en omvej. Genvejen er hurtigst. Dem, der vælger omvejen har så herligt meget at fortælle«. Det er i overraskelserne, at nye erkendelser opstår.

Erindringer og imorgen

Ulla Viskum

I min bevidsthed eksisterer historien på flere planer. Der er min personlige historie, mit lands historie, denne klodes historie, universets etc. etc. Grænsen imellem de forskellige planer er flydende, idet ethvert menneskes historie på en gang rummer unikke og sammenfaldende træk i forhold til den omgivende verden.

I følge Meyers fremmedordbog stammer ordet historie bl.a. fra det græske ord *historia*, det betyder »at erfare, udgranske og fortælle.« Det vil sige, at historien er en levende og fortløbende proces. Det er betegnende for såvel et land som et menneske, hvorledes det forstår sine rødder, bearbejder sine erfaringer og lader disse indgå i nuet. Historien er tæt forbundet med et menneskes identitet og et lands kultur.

I foråret 1986 var jeg sammen med en af mine venner 3 måneder på Trinidad. Denne den sydligste af de caribiske øer er nok kendt for de fleste ved gamle calypsoer som »If you ever go to Trinidad«, og »This is my island in the sun«, lanceret i den store verden af henholdsvis Andrew Sisters og Harry Belafonte. Trinidad er hjemlandet for calypsoen og de 100 mands store steelband. (Et steelband er et orkester, hvor man bruger olietønden som et instrument). Rammen for calypsoen og steelbandet er det årligt tilbagevendende karneval. Hele karnevals- og musikkulturen har stærke rødder i den lokale befolkning, og hvert år er tusindvis af mennesker involveret i karnevallet, enten ved at sy dragter, synge calypso eller spille i steelbands. Desuden er en stor gruppe indirekte aktive ved f.eks. at hjælpe i steelbandet, når instrumenterne skal flyttes, eller gå til hånde i mascampen, hvor dragterne syes, eller fylde calypso-teltene som publikum.

Karnevallet har stærke rødder tilbage i tiden. Karnevallets historie på Trinidad er historien om mødet mellem en afrikansk, sort tradition og en europæisk, hvid

tradition. Et møde der har været katalysator for en frodig folkekultur. Nu som tidligere er karnevallet en vigtig begivenhed, hvor befolkningen udtrykker sig selv, deres identitet og kultur. På den måde har karnevallet den samme betydning idag som for 150 år siden, da slaveriet blev ophævet og den sorte befolkning for første gang kunne deltage i karnevallet. Traditionen holdes i live og tilføres hvert år nye impulser. Fortiden har efterladt nutiden en levende tradition, det hvert år udfoldes med en sjælden energi og entusiasme.

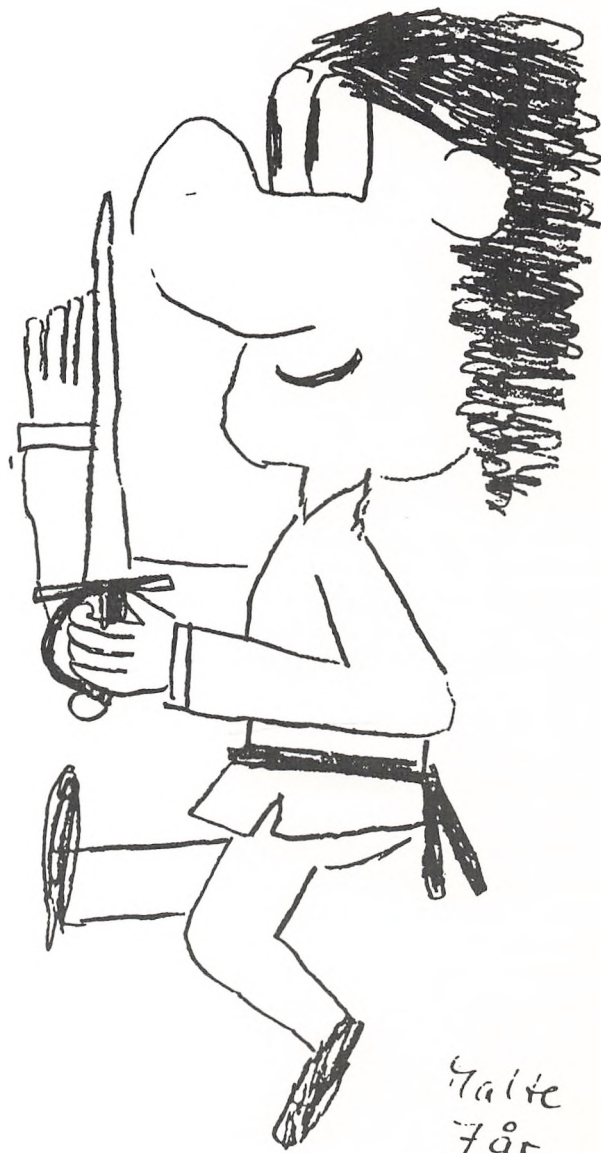
Vores formål med turen var at samle materiale til et speciale i musik om karneval, calypso og steelband på Trinidad. Vi lod os derfor ikke »nøje« med dette nutidige overflødhorn af levende kultur. Vi ville ha' nogle facts om historien, høre gamle calypso-plader og steelband-optagelser. Vi begyndte at gå på jagt i plade-butikkerne. Uden held. Selv calypso-plader fra året før var en sjælden vare. I kulturministeriet forhørte vi os om et museum med gamle karnevalsdragter. De var et stort måbende spørgsmålstegn. For karnevalsdragterne var kun interessante de samme år, som de var aktuelle. Hos CDC (Carnival Development Committee), som er det officielle karnevalsorgan, spurgte vi om der fandtes fotografier eller film, som viste gamle karnevalsdragter, eller lydbånd med optagelser af gamle calypsoer og steelband musik. Men heller ikke her var der gevinst. Lidt mere udbytterigt var det at møde traditionsbærerne. Calypsoangere fra begyndelsen af dette århundrede, der kunne give deres selvoplevede og ofte følelseladede version af historien. Det gustne overblik kom dog ofte til kort overfor deres personlige mening om vigtige skæringspunkter i historien, såsom hvem der sang den første calypso på engelsk, hvem åbnede det første calypso-telt etc. En ældre steelbandmand, som vi så meget frem til at møde, var svær at holde fast på historien, da han syntes

det var mere interessant at fortælle om sin datter og svigersøn i Amerika. Til vores held blev der imidlertid arrangeret en uges calypsoseminar på universitetet. Det var en usædvanlig begivenhed og dermed også et stort held for os at være der. Dette møde gav os først og fremmest nye kontakter og dernæst en god bunke papirer, som dog var en dråbe i havet i forhold til den mangfoldighed af begivenheder, der er baggrunden for karneval, calypso og steelband på Trinidad af i dag.

Vi kunne ikke andet end vride hænder over den ødslen med kultur og tradition, som ingen bekymrede sig for at holde fast på på et stykke papir, en filmstrimmel, et museum eller lignende. Men at anklage Trinidads befolkning for at være uden bevidsthed om og interesse for deres historie ville stå i skærende kontrast til den ånd, saft, kraft og historiske »korrekthed«, hvormed karnevalstraditionen hvert år udfoldes. Oplevelsen af en stærk og levende folkekultur overskyggede totalt skuffelsen over manglende museer m.m.

Mødet med Trinidads særegne kultur affødte uundgåeligt spørgsmål til mig selv om, hvad dansk kultur er. Hvilken tradition har vi, som i 2 måneder kan samle danskerne i en kreativ og aktiv proces, der kulminerer i 2 dages totalteater. Hvilken dansk tradition kan jeg involvere mig i med samme glød, som en trinidadianer involverer sig i karnevallet? Hvilken dansk tradition bærer historien lige så levende med sig som Trinidads karneval gør? Siden jeg en april eftermiddag 1986 vendte tilbage til Danmark, er spørgsmålet dukket op gang på gang. Ind i mellem har jeg oplevet situationer med en tyngde, så jeg har tænkt, at det her er udtryk for dansk gnist og engagement. Situationerne har været som lysglimt, hvor der var lidt for langt i mellem

I sommer fik jeg så lejlighed til at lade mine overvejelser om danskhed, rødder og historie udmønte sig i konkret handling. Maureen, som havde guidet os rundt på Trinidad, kom på besøg. Pr. automatik startede jeg en rundtur til slotsruiner, den gamle by i Århus, vikingeskibe, Moesgård museum, H.C. Andersens hus m.m. Steder hvor jeg almindeligvis ikke har min gang. Maureen var utroligt interesseret, ikke mindst i at høre om vikingerne. Efterhånden som rundvisningen skred frem,

Galte
7 år

kunne jeg næsten se de billeder, hun begyndte at stykke sammen på nethinden og spekulerede på, hvad de var mest tro imod – hendes egen historie eller vores. Maureen var i øvrigt meget imponeret over, hvorledes vi på det materielle plan har bevaret vores historie. H. C. Andersens museum var dog en stor skuffelse for os begge. Jeg havde før besøget reklameret med, at vi skulle se den seng, han havde sovet i. Men det nyåbnede museum var uden den slags rekvisitter, og den eneste del af museet, der virkelig havde atmosfære, var samlingen af H. C. Andersens bøger oversat til alverdens sprog.

Ved erindringen om, hvorledes jeg på Trinidad var blevet ført ind i en nutidig folkekultur, syntes jeg, at hun skulle opleve nogle af de steder, hvor danskerne samles i dag. Så vi gik på franske cafeer i Århus og i stormagasiner, hvor hun brugte timer fortabt i det store vareudbud. Og vi var til rockkoncert. Grøn koncert med Anne Linnet og Thomas Helmig. Det var øsende regnvejr, og før vi var fremme på koncertpladsen, måtte vi forcere en græsmark. Jeg tror aldrig, hun helt kom til forståelse for, hvorfor vi skulle igennem de strabadser for at stå i øsende regnvejr og høre rockmusik, når vi hjemme i stuen kunne have siddet i tørvejr og gjort nøjagtig det samme. Men situationen var i hvertfald typisk dansk.

På det konkrete plan er jeg ikke nået til konklusioner angående min egen og mit folks identitet. Mine svar på egne spørgsmål i så henseende er ligeså diffuse, som jeg oplever, vores kultur er. Kvalitativt kan jeg beskrive det usynlige kit, der skulle binde os sammen i andet end et materielt fællesskab, som sammenhænge, hvor vi lader vores erfaringer, vores historie indgå i en aktiv vekselvirkning med nutiden.

Som nyankommen på Gerlev har jeg bemærket på hvor mange planer forbindelsen til historien er etableret. Lokalhistorien. Gamle elever vender tilbage for at arbejde på sommerkurser eller i køkkenet. Jubilæumsfesten samler elever, lærere, forstandere og andre som har været med til at præge højskolen siden begyndelsen. Det giver en fælles identitet, når historien er en levende proces, hvor vi omsætter fortiden i nutiden.

Vi lever i en tid, hvor forskellige landes kulturer fusioneres. Dette kulturmøde på hjemmebane kunne være

ligeså frugtbart, som det har været på Trinidad. Problemet er bare, at vi forholder os så passivt til denne fusion. På samme måde som vi er tilbøjelige til at lade vores historie og traditioner stivne på et museum.

Kunsten at køre cykel

Jens Lærke

Kunsten at gå! Jo – gå en tur tilbage i Danmarkshistorien og slå op i bøger om »de adelige exercitier«, anvisninger om kunsten at gøre ditten og datten på en måde, som det sømmede sig for adelige folk. Og vel at mærke på en måde, så det adskilte sig fra det, som almindelige mennesker havde mulighed for at opnå. Og vel heller næppe stræbte efter, fordi det måtte forekomme dem kunstigt (= unyttigt).

Når det at gå kunne blive noget kunstfærdigt, så lå der også deri, at det var noget ud over det sædvanlige, ud over det, som alle gjorde uden videre. Det er og har altid været svært for små børn at lære at gå, men de gør det dog. Når det kunne lade sig gøre at gå (lære at gå) kunstfærdigt, var det kun muligt, hvis man tilhørte en klasse i samfundet, hvor det for det første spillede en stor rolle at kunne det, og hvor for det andet andre imens sørgede for at arbejde for én, så man ikke blev sulten, mens man lærte at gå kunstfærdigt.

Lad mig vende tilbage til titlen: Kunsten at køre cykel. Det er da ingen kunst, vel? Det kan de fleste mennesker, det kunne derfor være noget sædvanligt. Lad os ikke her rode os ind i en diskussion af, hvor mange der skal gøre noget hvor ofte, for at det kan være sædvanligt. For nogen er det endda ikke noget særligt at køre ethjulet cykel. Som et eksperiment kunne vi give alle danske børn en 1-hjuler til deres 8-års fødselsdag. Om få år ville enhver dansker så overfor den undrende amerikanske turist kunne svare: at køre 1-hjuler? Jamen, det er da ingen kunst! Noget, der i dag ligger lidt ud over det, de flest af os kan, er blevet almindeligt, endda uden den helt store kraftanstrengelse.

Trods det tilsyneladende sædvanlige: at kunne køre på cykel, oplever vi nok cykling, cykler og hvad vi kan bruge dem til, meget forskelligt. Og det er oplevelsen i

det sædvanlige, som jeg synes er det centrale, når vi snakker om at køre cykel.

Jeg fik for nogen tid siden stukket en lille novelle i hånden med beskeden: Læs den! Det gjorde jeg så, og fandt et forsøg på at skildre oplevelsen af følelser og stemninger helt tæt omkring det at bevæge sig, transportere sig, rejse på cykel, at bruge sig på denne sædvanlige måde.

Historien handler om en længere tur ned gennem Europa, og i det lille uddrag, som jeg gerne vil præsentere læserne for, kommer vi ind på et ikke nærmere angivet sted i det nordlige Spanien, sandsynligvis i Costa Bravas bjergrige kystområde.

Fingrene krummede sig sammen i handskerne, anspændtheden fik sveden til at springe fra håndfladerne, farten voksede hurtigt nu, hvor de nærmede sig bunden af kløften.

Han kiggede lidt længere frem, ned mod næste sving et par hundrede meter længere nede. Makkerens sammenkrummede skikkelse røbede en enorm koncentration, mens han elegant gled gennem svingene. Den slidte, forvaskede gule bluse lå stramt ned over ryggen.

Der var næsten noget symbolsk over den bluse. Farten var allerede langt over 60 km/t, og tilsyneladende øgedes afstanden mellem dem, jo stærkere det gik ...

En smule løst sand i en krumning af vejen fangede blikket. Anspændtheden ramte ham øjeblikkeligt som et lyn fra en klar himmel, tungt og uhensigtsmæssigt. Med sin fornuft vidste han, at disse utallige små pletter af løst sand skyllet hen langs vejkanterne af sidste regnbyge og spredt af forbigående biler, skulle passeres afslappet og i fuld balance. Alligevel reagerede kroppen modsat hver gang, presset af den høje fart og bevidstheden om risiko-

en for at skride ud. Du skal slappe af nu, tænkte han og prøvede at forberede sig mentalt på næste gang, lade stå til, stole på sin evne til at redde situationen, hvis ...

Der var ingen opadkørende biler, de sidste nedadkørende havde sluppet taget langt bagude, ingen bilist ved sine fulde fem ville vove at køre ned ad bjerget i dette tempo.

Tanken om sandet ved næste sving tvang opmærksomheden ned mod asfalten. Anspændtheden ramte ham på ny, fandens osse. Ud af øjenkrogen opfattede han makkerens dristige hældning gennem det sidste sving: ingen sand af betydning, det gjaldt om at holde maksimal fart nu rundt inden turen op af næste bjerg. Han gav los og slappede endelig så meget af, at han kunne nå at nyde farten ...

Som det skulle blive dagens vane afløstes nedkørslen af et venstresving over et udtørret flodleje og en timelang opkørsel i stegende hede.

Den gule trøje var lige foran nu, på vej opad. Da makkeren endelig vendte hovedet bagud for at få genskabt

kontakten, afslørede et grin i hele ansigtet, at her havde der endelig været en nedkørsel, der var noget værd ...

Nedkørselens egen rytme afløstes af en ny, en rolig og kraftfuld arbejden med hele kroppen, som føltes velgørende. Tempoet var latterligt lavt, nærmest skridtgang. Han blev pludselig klar over, at han var ved at gå i stå, satte hele sin energi ind på at banke tempo og rytme op igen: højre, venstre, højre, venstre, efterhånden som tempoet voksede, kun halve ord, så kun højre, højre, højre ... så gled åndedrættet ind i rytmen, korte indåndinger, længere udåndinger, igen, igen ... Lidt højere oppe ad bjerget, på solsiden, hvor brisen fra havet ikke når ind, og temperaturen vel ligger godt over de 35 grader, nærmer han sig så nærmest et euforisk stade. Alt i ham er rytme, en kæmpende, pulserende rytme, som totalt behersker krop og sind, og som får en enorm styrke i et af de få, korte øjeblikke, hvor 1 million cikaders sitren falder sammen i én eneste fælles zit, zit, zit.

Det er næsten for meget, det er lige før tårerne står i

øjnene. Ingen kan være i tvivl om, at dette lille udpluk af novellen omhandler en cykeltur. Det bemærkelsesværdige er imidlertid, at ordet cykel overhovedet ikke forekommer gennem hele novellen.

Det nærmeste vi kommer er spredte bemærkninger om en strøm af asfalt under et forhjul. På samme måde, som en ketcher ikke længere er et fremmedlegeme i badmintonspillerens hånd under spillet, men er en del af spilleren og er med i dennes rytme, således eksisterer cyklen selv eller dens enkeltdele: sadel, styr, pedaler, gear, ikke i selvstændig form. Vi aner kun cyklen gennem beskrivelsen af kroppens bevægelser og tankerne, og først og fremmest gennem den rytme, som gennemstrømmer krop og bevidsthed. Det gør historien læseværdig som en idrætsfortælling.

Jeg vil dog ikke slå til lyd for, at vi så straks kaster os i sadlerne og kører til verdens ende for at få en god oplevelse. Hvis man drømmer om at blive »høj« af en cykeltur, så skal man køre langt, meget langt.

Men oplevelsen af, at cyklen så at sige bliver væk under en, mens man kører, at man falder ind i en velgørende rytme, så cyklen nærmest kører af sig selv, den oplevelse ligger ganske lige for. Den hænger nemlig sammen med at have sin cykel som daglig eller næsten daglig transportmakker.

Og for 10 år siden så det ud, som om danskerne var godt på vej til en sådan fælles oplevelse. Der blev handlet cykler som aldrig før, der blev stjålet cykler som aldrig før, og der blev kørt på cykel som aldrig før. Og det måtte jo også smitte af på politiske beslutninger om at anlægge cykelstier og gøre børns skoleveje mere sikre, skille den »tunge« og den »lette« trafik o.s.v. Altså ting, som skulle være med til at holde os faste i sædvanen.

Tilsyneladende var det et kortvarigt fænomen. Af mange forskellige grunde er vi igen blevet et bilende folk. Og efter at trafikplanlægningen i en del år, med et kinesisk udtryk har gået på to ben, nemlig har prioriteret både den kollektive og den private trafik, så er den politiske planlægning endelig trådt helt over på den private fod.

Et sammenfald af mange beslutninger omkring byplanlægning, erhvervsplanlægning, trafik-ditto og natur-

ligvis også reklamens magt, gør det mere og mere nødvendigt, fordelagtigt eller ønskværdigt at bruge bil.

Kunsten at køre cykel består derfor ikke i at køre jorden rundt – selv om det er flot gjort. Eller gøre sin sommerferie på cykel. Kunsten består i *at gøre valget*, at beslutte sig for at gøre cykelturen til en dagligdags ting, til det sædvanlige!

Oplevelserne kommer af sig selv.

Det er ingen kunst at køre på cykel.

Verdens største teater?

10 dages indtryk fra Paris

Niels Borup

Hvis man forestiller sig Strøget en travl varm sommerdag, giver alle kvinderne sorte nylonstrømper og et chikt moderne dress – fordobler antallet af biler og ditto lyde, rykker butikker og cafeer ud på fortovene ... Hvis man blander mørke cigaretrygende gestikulerende teenagepiger med indiske handlende og mulatter med håret sat op i fantastiske håkreationer efter »la beaute noire« – den sorte mode. – Hvis man fra skiftende verdenshjørner konstant hører hylende sirener – og på iøjnefaldende steder ser tiggende arbejdsløse eller enlige mødre ... Og endelig hvis man husker at øge tempo og volumen med ca. 25 %, så har man et ganske godt billede af Paris. Paris i september. September 87. Evtigt foranderlig. La Paris, ikke *le*, for Paris er hunkøn som La France. Kvindeligt optaget af sit udseende, af at betage og gøre opmærksom på sig selv – af at behage – og rastløst opfordre til erotik og uforpligtende underholdning. Der er ingen industri, der maser sig på, ingen anmassende kontorlandskaber, ingen påtrængende militærparader. La Paris – en stor, charmerende og pengegrisk kvinde med 1000 masker og forklædninger, ophav til de mest komplicerede intriger, mestrende både det levende billedrige franske sprog, det utvetydige kropssprog, den talende mimik og de malende gæster. En skuespiller, et teater, et drama, underholdende, rørende, fortvivlende, nervepirrende, klassisk ophøjet og evigt aktuel. La Paris. Butikkerne – tøj, sko, skønhed, hårmode for det ydre, og for det indre cafeer, restauranter og madforretninger som i de gode gamle dage: kød, brød, grønt, fisk, ost delikatesse ... Man spiser godt – drikker godt – og tit, men holder forbløffende nok alligevel den slanke linie – jeg tror, det er tempoet – det parisiske tempo hvor man går eller løber op ad de rullende trapper i Metroen. Metroen, disse fantastiske kæmpemuldarpegange med under-

jordiske eksprestog, der spyr sorte og hvide, børn og gamle i en aldrig standsende strøm rundt i alle retninger i Paris' 20 arrondissementer – næsten 20 timer i døgnet. Evt. på 1. klasse hvis man har lyst til at betale lidt ekstra – og det er der mange der har i Paris: Et borgerskab, der ser stort på de mange forhutlede eksistenser – men gladeligt betaler 135 franc både for 1. cola (incl. entre) og for de flg. på de discotequer, der p.t. er mest in – og som sætter sig på forreste række med champagneservering i Théâtre de Mogador. Men så hævner de unge og økonomisk pressede sig også ved at springe over billetteringsmaskinerne og frejdigt sætte sig ind i 1-klases vognen uden at betale.

Lad os lige trække vejret en gang. Vi er jo i Danmark. Mere tid, mere ro – ikke så hektisk – her hvor vi på dansk drømmer om en stille pernod på en cafe i Paris, som Jacques Tati har lært os at se Paris – og som jeg lige har læst om i den lille begynderbog i fransk jeg kastede mig over inden afrejsen: La petite place. Det lille, nuttede, provinsielle torv med monsieur Bernard og politibetjenten, der spiller på travheste og giver blomster til madame Girard. Hyggeligt – og meget fransk – og mindst 20 år gammel. »Brush up your French«. Jo, jo.

Men hvad med det åndelige? Er der ikke andet end mad og mode? Tja, det må siges, at religionen ikke er synlig mere – ingen nonner eller buddhister færdes i gaderne og agiterer for deres budskab – og det politiske budskab, den politiske kamp, udvekslingen af ideologier og stemmefiskeriet er heller ikke markant, for slet ikke at tale om de filosofiske diskussioner – gemt langt væk:

Nej, det er ny teknologi, der markerer det ny Paris' åndsliv. Som i la Vilette, et kæmpeområde i udkanten af det gamle Paris, der er projekteret som nyt kulturcentrum, med arealer for musik, med store grønne områder,

med udstillingshaller, museer, teatre, koncertsale og et centrum for moderne videnskab. Arkitektonisk en fornem og meget spændende sammensmeltning af de gamle slagtehaller, nye postmodernistiske abstraktioner og grønne områder. Verdens mest avancerede biograf, la Geode, er det store trækplaster, indtil hele området vil være færdigbygget om 3–4 år; men allerede nu et udflugtsmål, et must, både for turisten og den, der rejser i studieøjemed. Hvis man f.eks. har lyst til at se, hvordan ens øjne reagerer på forskellige stimuli, eller ønsker at vide, hvordan man ville se ud hvis man var kvinde, der skulle i byen, hvis man var interesseret i planter der er vokset op i kunstigt lys etc. – i det hele taget i hvad den moderne videnskab kan byde på indenfor video, sanseforskning, rumfart, teknologi, kommunikation, psykologi osv. Jo, den ny teknologi har sat sit præg på Paris' åndsliv. To eksempler endnu: 1) I metroen er der opstillet videomonitorer med løbende reklamer og anden oplysning. Her er det slut med at slippe for tosekassen, når man bevæger sig udendørs. Video og walkman må siges at være eksponenter for en ny teknologikultur, der leverer et særdeles levedygtigt modspil til det fascinerende, levende og evige gadeteater, la Paris spiller for sine tilskuere. 2) På de større gader og pladser kan man risikere at møde en motoriseret hundelortopsuger: en grønklædt kommunalarbejder på en kæmpe japansk motorcykel med indstillelige sugefødder – og en venlig hilsen fra rådhuset bøjet i flotte neonbogstaver. Det må da siges at være aktiv kulturpolitik, og humanistisk udnyttelse af ny teknologi.

Åndeligt og materielt eet stort teater. Men hvordan med det rigtige teater? Det levende teater med professionelle skuespillere, overdådige scenografier og dramatiske ordvekslinger? Det er simpelthen overdådigt! Mere end 70 forestillinger hver dag at vælge imellem – og derudover hele det lettere repertoire med cafeteater og can-can med Moulin Rouge som den fornemste repræsentant; centeret i områderne omkring Place Pigalle og Rue Saint-Denis, områder der på ethvert punkt kan måle sig med kvarteret omkring Reeperbahn i Hamburg m.h.t. bondefangeri og salgbar sex i enhver afskygning

og prisklasse. Men det var det rigtige teater, det »fine« teater, det klassiske, det moderne, det bevægende og det anderledes teater, jeg var på jagt efter – Théâtre du Soleil, Théâtre du Campagnol, Patrick Chereau, Barrault, Peter Brook, Marcel Marceau ... en række af verdens førende teaternavne vidste jeg havde tilholdssted i Paris.

Selv om sæsonen ikke var startet overalt i slutningen af september – mange teatre åbner først i begyndelsen af oktober – kunne man opleve skuespillere som Jeanne Moreau og Jean-Paul Belmondo på scenen, ligeledes Charles Aznavour; og man kune se stykker af Molière, Shakespeare, Pinter, Brecht, Ayckbourn, Marivaux osv. Hvor skulle man begynde? Heldigvis havde jeg gjort noget forberedende hjemmearbejde, fundet adresser og skrevet breve – og via det franske ITI-kontor blev jeg introduceret til noget af det mest spændende P. T.

Den største begivenhed er, at Théâtre du Soleil efter en pause på to år kommer med et nyt stykke: »L'indiade ou L'Inde dans leur rêves«. Frugten af to års arbejde med historien om, hvordan Indien blev selvstændigt, om den smertelige proces hvor Pakistan blev skabt, og de utrolige blodsudgydelser denne partering af Indien blev årsag til. Forfatteren Helene Cixou vil med denne historie sætte focus på kærligheden først og fremmest i Gandhis skikkelse – og de svære vilkår den har overfor kræfter som imperialismen i englændernes skikkelse og personlig ærgerrighed personificeret i Jinnah. Der var fremragende skuespillerpræstationer, utrolige kostumeringer (som tilskuer måtte man tro at overvære et spil spillet af indere) og en meget levende musikkulisse bestående af et kæmpeinstrumentarium af indiske musikinstrumenter fra fløjter, harper, underlige klokkespil og til kæmpetrommer på flere meter i diameter. De enkelte scener blev kædet sammen af større optrin eller af enkelte repræsentanter for folket, der reagerede på og kommenterede spillet evt. i samspil med publikum. Storslået epos, musikalsk og konsekvent gennemført – ikke specielt dynamisk i kropssprog og arrangement – men stramt, nådesløst fortællende historien om Gandhis forgæves kærlighed, tragedien om et af verdens største blodbade født af ønsket om værdighed, kærlighed og ikke-vold. Forestillingen kører på mange måder parallelt med At-

tenboroughs Gandhifilm, selv om der hos Théâtre du Soleil fokuseres meget mere på den personlige psykologi hos de forhandlende hovedpersoner. Så selv om plakaten for forestillingen viser kæmpende, ekstatiske indere på en stor rød baggrund er det ikke folket, men dets repræsentanter, vi ser for os – et dagligstuedrama, men hele tiden med afstikkere til den store verden så vi forstår perspektivet. Klart, konsekvent, logisk, med mange ord – og måske for lidt krop.

At Paris er et af verdens ubestridte centre m.h.t. banebrydende teater er ubestridt. Men det totale teaterbillede er alligevel ikke præget hverken af revolutionerende kropsteater eller avant-garde stykker. Det mest chokerende anderledes var »Mystere Bouffe« på Theatre de Bastille, en række surrealistiske religiøse billeder på volapyk, indhyllet i teaterrøg og krudtstank, præcise og naive billeder i tilbageholdt slow-motion. Billedstofteatret i claire-obscur. Fascinerende og uforståeligt med sit komplekse symbolsprog og groteske scener som vagabondernes i »Godot«.

Nej, ordet står stadig meget stærkt i parisisk teater – ingen alvorlig konkurrence fra mime- og dansekompanier – og det er åbenbart begrænset, hvor meget man skal røre ved klassikerne, hvis man vil bevare publikums gunst. Jeg så en charmerende opsætning af Marivauxs lystspil »Les acteurs de l'amour et du hazard«. Alle spillerne havde abemasker på hovedet, abemener og tit abelyde indblandet i deres sprog. Det var for meget for 4–5 tilskuere på 1. række: »ikke vanære vores klassikere på den måde« – så de udvandrede åbenlyst utilfredse 10 minutter efter forestillingens start. Tit spekulerer jeg på hvordan man får lært sådanne mennesker at se det de ser – opleve på ny hver gang – i stedet for blot at forlange en reproduktion af noget allerede oplevet og set. Det er da for f... da liv og ikke museum man kommer efter i teatret. Museumsteater oplevede jeg forøvrigt i en søvndyssende version af »Capitaine Fracasse«, en af de store klassikere, som bl.a. Théâtre du Soleil en gang pustede liv i. Men publikum klappede begejstret over de tirader af ord, de klassiske karakterer spyede ud – noget der mest at alt mindede om de klassiske tragediefremførelser førnævnte Théâtre du Soleil parodierer i

Molière-filmen – og som alt for sjældent blev afbrudt af nogle flotte og levende fægtescener. Nej, situationen i Paris i dag er på mange punkter som på Molières tid: et svælg mellem det fine, etablerede klassiske teater og så det sprudlende liv, man finder udenfor teatrene. Selv om jeg har fået meget fine teateroplevelser, er det påfaldende f.eks. så blufærdigt og uerotisk paristisk teaterliv er – med verdens mest saftige, direkte og blottende forlystelsliv lige uden for døren. Hvorfor tør man ikke indrømme, at kærlighed også handler om sex, at en nøgen krop kan give et meget dramatisk udtryk – at sexuel tiltrækning, dramatisk spænding, exhibitionisme og voyeurisme er nært beslægtede fænomener. Teatrets p. t. frækkeste pariser er amerikaner: Jango Edwards med sine herlige og platte Bobo-shows – uden seksuelle tabuer og med en altfavnende og meget direkte humor. Og det franske publikum elskede ham for det – som de elsker den tilfaldte erotik i de formaliserede og fuldt ud accepterede kindkys: 4 gange 2 smækkys på hver kind til hver person. Ved begyndelsen af hver prøve udspiller der sig et veritabelt smaskeorgie af kyssende munde og kvidrende udveksling af hverdagsfraser. Jamen, de elsker det, de gør det bare ikke på scenen!

En blomstrende teaterby, men uden det kunstneriske overskud og frisind, som man oplevede under den legendariske Jack Langs periode som kulturminister i begyndelsen af firserne.

Nu er det igen blevet hverdag. Det alternative, anderledes teater virker enten velkendt og etableret, eller også gemmer det sig så godt at man ikke kan finde det. Grunden til at la Paris i teatret igen har taget den lange selskabskjole og guldsmykkerne på?

Revolution eller kage

Mikkel Dræbye

For et års tid siden blev jeg ringet op af en bekendt, der spurgte, om jeg ikke ville være med til at starte en lokal aflægger af undergrundsbevægelsen DUC. Jeg takkede selvfølgelig ja, og mødte op til det første forberedende møde. Vi skulle ha' en masse med – gerne hele forstadens ungdom, så vi begyndte at skrive navne ned på papir. – Navne på folk vi kendte, folk vi syntes var fede osv. Det blev til ca. 150 personer, som i den følgende uge modtog en håndskrevet, meget kryptisk og meget flot invitation til at møde op på et givent sted på et bestemt tidspunkt, hvor de ville blive hentet. – Der var ikke andre konkrete oplysninger end tid og sted, og formålet var beskrevet som »at samle undergrunden«. Folk var blevet tilsagt i 2 hold, 2 forskellige steder i centrum, det ene sted den lokale cafe, det andet i biograf-foyeren. Første hold blev hentet af en pige i et toga-lignende dress. Hun svingede med en kapsel i en snor (de udvalgte var i invitationen blevet pålagt at følge kapselsvingeren). Ca. 20 rejste sig og fulgte med – et lignende antal blev hentet i biografen – alle blev ført ud på en stor parkeringsplads, hvor 2 smokingklædte chauffører med solbriller lossede dem ind i de 2 meget ramponerede VW-Pickup'er. Presenningen blev slået ned. Efter en kort køretur stoppede bilerne, og de udvalgte, der steg ud, blev konfronteret med et kloakdæksel og et hul i jorden – alle gik ned. Nede i »hulen« svømmede fyrfadsllys rundt på vandet. – På en ø ude i vandet (»hulen« var en bro over en lille kanal), var en luder og en Macho i gang med et skænderi, og i midten, også ude i kanalen, trådte en Franco-lignende fyr frem og begyndte at tale om de udvalgte, som nu var undergrunden og derfor var forpligtet til at styrke denne o.s.v.

Efter dette flot iscenesatte totalteater blev de udvalgte igen proppet i datterne, og denne gang transporteret til

en lokal skole, hvor der var arrangeret fest og videre information.

Jeg tror aldrig nogensinde jeg har oplevet en fest, bestående af 80 personer, der måske kendte hinanden i klynger på 5, tale så meget og være så optaget af en enkelt sag – kort sagt en herrefest.

Til næste møde mødte ca. 25 af de udvalgte op, og der blev snakket om hvad der skulle ske. De folk, der var mødt op, var af meget forskellig politisk overbevisning, hvis de da overhovedet havde nogen, så der var en generel enighed om, at hvis det her skulle blive til noget, måtte alle kunne være med, og det måtte ikke være kedeligt. Det blev til i hvert tilfælde 2 aktioner, hvoraf den ene »Til kamp mod Kedsomheden« indkluderede en storstilet happening med smadring af en bil lørdag formiddag i centrum, foran Kvickly – fjernsynskiggeri og applaudering af sortsnakkende fascist. Senere blev målene partipolitiske, og det hele ebbede langsomt ud.

En af hovedideerne med DUC-Albertslund var, at det skulle være sjovt at gøre oprør.

Aktionerne skulle til dels være både målet og midlet, forstået på den måde, at de aktioner, vi lavede, havde til formål at samle folk og at få folk til at ha' det sjovt. Dette skete samtidig med at det var sjovt at lave aktionerne. DUC i Albertslund blev en succes, fordi det lykkedes os at samle en god og broget flok af den albertslundske ungdom til noget, der mindede om et oprør i en tid, hvor oprør ellers er i meget lav kurs.

På trods af det pseudointellektuelle pubertetspræg der var over DUC – illustrerer organisationens succes, ikke mindst i aflæggeren »Salatfabrikken« på Strandboulevarden, et umættet behov for at gøre noget sammen. DUC var nok mest af alt et udtryk for, at en stor gruppe mennesker ikke har det så godt, ikke synes at

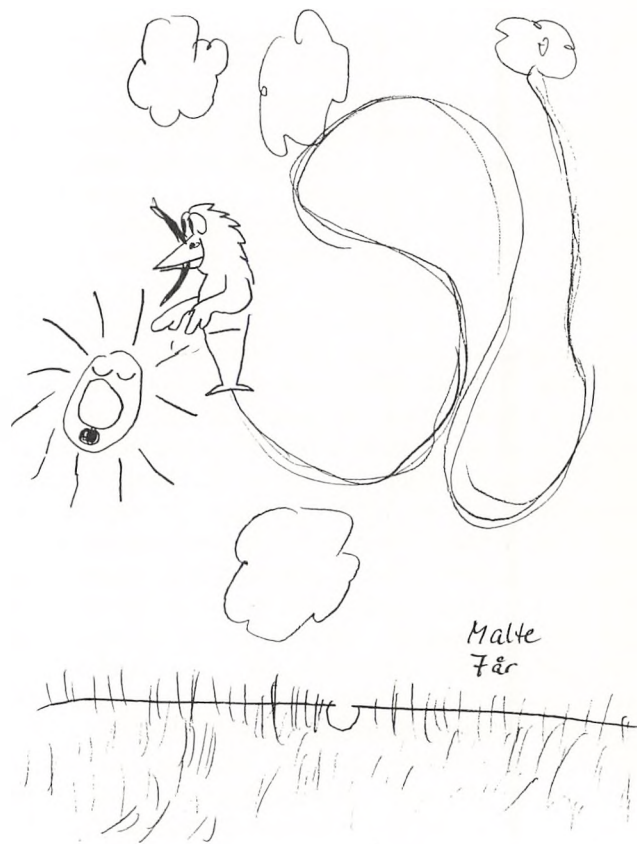
samfundet kører som det skal, men på den anden side har svært ved præcist at pege på, hvor det er galt. Denne manglende politisering af problemerne er efter mit indtryk meget udbredt blandt os, der er børn, i bred forstand, af de der deltog i ungdomsoprøret i '68.

Hvor oprøret i '68 i meget høj grad var et oprør mod autoriteter, er oprørere i dag netop gennemsyret af, at de autoriteter, vi skulle gøre oprør imod, i første omgang vores forældre, var/er meget forvirrede m.h.t. deres egen virkelighedsanskuelse og værdigrundlag. Dette har resulteret i, at vanvittigt mange unge i dag ikke rigtig ved, hvad deres oprør skal rettes imod. F.eks. ser jeg den øgede, meningsløse vold som exponent for en manglende bevidsthed om, hvor konkret der skal gøres oprør, men behovet for oprør kommer så til udtryk i volden. Der er en dobbelt løkke på det med volden, for ikke nok med at volden er udtryk for et slags oprør, den er også udtryk for det forvirrede virkelighedssyn mange af vores forældre render rundt med. – Der er behov for et solidt udgangspunkt i tilværelsen. – Det er vigtigt at ha' et værdigrundlag at forholde sig til. Er det ikke tilstede i hjemmet, må man finde det andre steder. Og politiet ved i hvert tilfælde, hvad der er rigtigt/forkert.

Sat lidt på spidsen kan man faktisk godt påstå, at '68erne har besværliggjort deres eget oprør ved at gøre op med en virkelighedsanskuelse og et værdigrundlag, de til fulde ikke har formået at forme. Derfor er det også vigtigt, hvis der skal gøres oprør – og det skal der – at vi i første omgang sætter os ned og finder ud af, hvem vi egentlig er. Denne bevidstgørelsesproces er forudsætningen for, at vi overhovedet kan rette oprøret mod noget konkret. Samtidig er det vigtigt, at denne proces foregår på nogle præmisser alle kan være med til, og her er det traditionelle partipolitiske grundlag ikke tilstrækkeligt.

DUC var ikke – som det blev beskyldt for – et udtryk for værdinihilisme. Tværtimod, DUC prøvede netop på tværs af ideologier at tage kampen op mod ligegladheden på en sjov og engagerende måde, som kun kan styrke grobunden for fremtidige, lignende bevægelser.

I kagede i en revolution, vi laver revolution ved hjælp af kage.

Elevforeningen

Lisbeth Dahl Sørensen

Hvor er det mærkeligt, at et nyt år snart begynder, når jeg kan huske sidste nytårsaften, som var det i går!

Det danske vejr plejer ellers altid at minde os om årtidernes skiften og årets gang, men i år er det først gået op for mig, at stearinlysenes tid er kommet, nu hvor elevforeningens julehilsener og ønsker om godt nytår skal skrives.

I det forgangne år har de største ændringer i vejret vel mest bestået i, at vinden kom fra forskellige retninger.

Således har også elevforeningen rent meteorologisk befundet sig i både medvind og modvind.

I lighed med sidste år har der i år blæst en ret konstant svag brise imod os. Den består i, at medlemstallet falder og kan nok give bekymringer m.h.t. kommende storme. Foreningen består nu af ca. 300 medlemmer, mens den for to år siden blev støttet af godt 500.

Men vi er fulde af fortrøstning om, at dette og kommende elevhold vil være med til at vende denne fremherskende vindretning.

Arbejdet med Gerlevbladet og samarbejdet med lærerne i 1986 gav os et varmt pust i ryggen, så vi fik gå-på-mod til dels at flytte elevmødet fra september til elevernes første højskoleweekend i januar og i stedet koncentrere en lørdag i september om kun jubilarer, og dels ved hjælp af Gerlevbladet at sætte skub i debatten om virkelig store og afgørende emner for skolens fremtid blandt jer »gamle« ved temanumrene »Almen dannelse« og »Kulturingsættere«.

Vi har haft et oplevelsesrigt år, som har strakt sig fra at slæbe øl til arrangementerne og sukke over beregninger vedrørende bladets lay out, til at informere nye elever om foreningen, at fortabe os i højskoleminder ud på nätterne eller forglemme os selv i diskussioner om elevforeningens kulturelle linje og ikke mindst blive enormt

glade og opstemte, når gamle pårørende har vidst at rose og værdsætte vores arbejde.

Vi glæder os til elevmødet den 8.-10. januar og ser frem til endnu et spændende nytår med masser af medvind, specielt fordi året er det år, hvor skolens 50-års fødselsdag er hovedbegivenheden.

Elevforeningens bestyrelse er indtil elevmødet sammensat af Solveig Hviid Hansen (79/80), Johnni Larsen (82/83), Birgit Jørgensen (82/83), Lisbeth Dahl Sørensen (83/84), Lars Bjørnholt (83/84). Suppleant er Jørn Erik Simonsen (84/85). Årsrepræsentanter er fra 85/86 Jan Danielsen og Lisbeth Hartmann, og fra 86/87 Mikkel Dræbye og Marina Ulbæk.

Glædelig jul og godt nytår.

Elevforeningen.

Elevliste, vinterskolen 1986/87

Piger

Kirsten Albrechtsen, Byskovvej 66, Algestrup, 4682 Tureby
Anette Andersen, Ringbjerget 20, 3540 Lyng
Helle Andersen, Slagelsevej 6 C, 4291 Ruds-Vedby
Ingrid Svoldgaard Andersen, Rude Møllevej 65, 7800 Skive
Lene Pia Andersen, Klintlund 8, 9900 Frederikshavn
Helle Bach, Sofiegade 1, Sofiegaarden v. 51, 1418 Kbh. K.
Lene Bagge Gøteborgalle 14, 10D, 8200 Århus
Marianne Boie, Svanevej 15 B, 8240 Risskov
Pernille Bækgaard, Søterrassen 1, 2840 Holte
Anne Pia Christensen, Akacievej 6, 4990 Saksøbing
Jeanette Elisabeth Christensen, Bakken 2, Als, 9560 Hadsund
Lene Christensen, Marslevvej 19, 2.th., 5700 Svendborg
Janne Vibeke Bank Eriksen, Tårnvej 37, B 1, 2610 Rødovre
Kirsten Ernst, Schmiedgasse 26, D-5204 Lohmar 1
Anne Kristine Fangel, Rødbyvej 132, 4900 Nakskov
Lise Lotte Frederiksen, Drosselvænget 9, 4250 Fuglebjerg
Pia Baastrup Frederiksen, Stenbjergvej 16, Åstofte, 4550
Asnæs
Lone Gadgaard, Oktobervej 20, 8210 Århus V.
Susanne Gede, C. F. Richsvej 118, 2. tv., 2000 Frederiksberg
Hejdi Gregersen, Aldersrogade 43 C. 1. tv., 2200 Kbh. N.
Charlotte Greve, Skjulet 10, 2880 Bagsværd
Lotte Grevsen, Benløseparken 185, 2.tv., 4100 Ringsted
Helle Mørch Hansen, Ehlersvej 4, 8740 Brødstrup
Lillian Pia Kaas Hansen, Blakke Møllevej 12, 4050 Skibby
Lisa Margrethe Kaas Hansen, Tengslemarkvej 9, 4573 Højby
Sj.
Lise Bendix Hansen, Ørvadsvej 112, 8220 Brabrand
Marina Ulbæk Hansen, Danshøjvej 7, st. tv., 2500 Valby
Tina Holst, Trekronergade 1 A, 2.H., 2500 Valby
Birgitte Hørby, Yderupvej 26, 8321 Mundelstrup
Rikke Elli Iversen, Broholms Allé 4 B, 2920 Charlottenlund
Henriette B. Iversen-Møller, Bekkasinvej 1, B., 8270 Højbjerg
Rie Jacobsen, Brudevænget 9, 3520 Farum
Birthe Jakobsen, Nygårdsvej 3, 8680 Ry
Anne Nimann Jensen, Nyløkke 3, 5600 Fåborg
Bettina Jensen, Gudrunsvvej 6, 2., 8220 Brabrand
Gunver Heidemann Jensen, Vinkelvej 17, 3520 Farum
Linda Møller Jensen, Buddingevej 244 B, st. th., 2860 Søborg
Bente Jessen, Heimdalsvej 19, 7500 Holstebro
Annette Jørgensen, Hvolligagervej 10, 6870 Ølgod

Trine Louise Jørgensen, Svinsbjergvej 42, 8654 Bryrup
Hanne Kaarslev, Valnødvej 20, Fensmark, 4700 Næstved
Isburg Roswitha Kaiser, Vej 3, nr. 8 Stampen, 3700 Rønne
Hanne Lindegaard Knudsen, Tremhøjvej 17, 6731 Tjæreborg
Betina Kristensen, Eremitageparken 17, st.c., 2800 Lyngby
Hanne Brun Laier, Sortemosevej 2, 8800 Viborg
Dorte Jane Lauritzen, Møllebakken 36, st. tv., 3400 Hillerød
Kathrin Lorenzen, Toosbüystr. 7, D-2390 Flensburg
Anne Birgitte Madsen, Rymsgade 104, v. 212, 2100 Kbh. Ø.
Helle Maier, Ryetsvej 6, 9900 Frederikshavn
Anne-Marie Malmos, West Hoathly, East Grinstead, West
Sussex RH 19 4PR, England
Charlotte Brandt Mauritzen, Ege volden 154, st. tv., 2650
Hvidovre
Anne Malene Mogensen, Klakkebjerg 11, 2750 Ballerup
Hanne Møller, Kalundborgvej 22, Vejerslev, 7980 Vils
Lilli-Helene Møller, Veddelev Bygade 71, Himmelev, 4000
Roskilde
Anette Vind Nielsen, Fårholtvej 9, Ålling, 6823 Ansager
Jeanette Britt Nielsen, Brogade 1 B, 2. th., 4700 Næstved
Lene Schou Nielsen, Stadionvej 7, 6855 Outrup
Linda Rohde Nielsen, Bråbyvej 43, Blok F. 125, 4690 Haslev
Lone Nielsen, Kongensvej 9, 2000 Frederiksberg
Ida Nørgaard, Bonnesvej 5 A, 2670 Greve Strand
Marianne Kristina F. Olesen, Korsørvej 73, 4200 Slagelse
Bolette Olsen, Nordvestpassagen 63, 8200 Århus N.
Ilse Olsen, Absalonsgade 27, 2.tv., 1658 Kbh. V.
Lisbeth Marie Palmelund, Østrupvej 6, 6971 Spjald
Anna-Lis Søndergaard Pedersen, Rydevænget 99, 2.tv., 8210
Århus V.
Bettina Helbo Pedersen, c/o Morten Nielsen, Lykkeholms Alle
9 A, 1902 Frederiksberg
Lise Møller Pedersen, Toldertoften 21, 5600 Fåborg
Lone Pedersen, Skivevej 55, Kjeldbjerg, 7800 Skive
Pernille Håstrup Pedersen, Udsigten 26, 8220 Brabrand
Anne Katrine Petersen, Tjurgården 163, 2670 Greve Strand
Britt Ungstrup Petersen, Sandagervej 3, 4100 Ringsted
Hanne Petersen, Vejlegade 10, 3.tv., 8000 Århus C.
Karin Mette Plagborg, Gudenåvej 133, 7400 Herning
Hanne Dam Poulsen, Paradisgade 7, st.th., 8000 Århus C.
Anita Marianne Brix Rasmussen, Søndergade 30, 4900
Nakskov

Charlotte Rasmussen, Hotel Østerport, Kollegiet Oslo Plads 5, 2100 Kbh. Ø.

Kit Rasmussen, Dommervænget 14 C, 2.tv., 4000 Roskilde

Mie Aaby Rasmussen, Brøndvej 3, 2640 Hedehusene

Pia Riis-Pedersen, Bygmarken 9, 3540 Lyngø

Karina Schiffer, Højervej 23, 8600 Silkeborg

Charlotte Skovby, Niels Ebbesensvej 28, 4.tv., 1011 Frederiksberg C.

Charlotte Stigkær, Georgsvænget 9, 2635 Ishøj Landsby

Lone Merete Holst Sørensen, Østergade 12 A, 9320 Hjallerup

Lone Terp, Trøjborgvej 2 B, 3.tv., 8200 Århus N.

Merete Tobiesen, Vesterkærsvvej 9, Avedøre, 2650 Hvidovre

Hanne Tønnsen, Flensborggade 10, 1669 Kbh. V.

Marianne Voigt, Krog-Meyersvej 4, Ulkebøl, 6400 Sønderborg

Mette Wolf, Holsteinsgade 29 C, 2.th., 2100 Kbh. V.

Bodil Bertram Østergaard, Toppvej 27, 8541 Skødstrup

Drenge

Thomas Nicolai Agatz, Marievej 34, 4300 Holbæk

Bo Andersen, H.I. Hansensvej 15, 1. tv., 4760 Vordingborg

Hans Meier Andersen, Kløvermarken 13, 6430 Nordby

Preben Andersen, Kildevej 12, 4200 Slagelse

Steen N.J. Berthelsen, Herlevvej 840 2F, 3940 Frederikshåb

Kim Borgselius, c/o Niels Holt, Svendelodden 1, st.th, 2400 Kbh. NV.

René Christensen, Litorinaparken 99, 2680 Solrød

Jan Dehnbostel, Søndergade 16 B, 6200 Aabenraa

Mikkel Dræbye, Lodager 22, 2620 Albertslund

Henrik Falkow, Heisesgade 12, 2100 Kbh. Ø.

Frank Fredskilde, Skt. Jørgensgade 21, 5000 Odense C.

Niels Gram, 2939 Altamont Place, W. Vancouver

Jan Alsted Hansen, Exnersgade 59, 6700 Esbjerg

Allan Sandberg Hasenfuss, Flintemarken 69, 2.th, 2950 Vedbæk

Ole Færgemann Hoppe, Vestergade 51, 9620 Ålestrup

Troels Hørup, Tjørnevej 46, 7500 Holstebro

Holger Kortbek Jakobsen, Carl Baggers Allé 21, 5250 Odense

Hans Axel Stenderup Jensen, Batterivej 17, 6400 Sønderborg

Kasper Bo Justesen, Fastings Allé 19, 4900 Nakskov

Michael Klos, Vereinstr. 21, 2390 Flensborg

Lars Langelund, Lagesminde Allé 8 B, 2660 Brøndby Strand

Steen Toftdal Larsen, Ålborggade 20, 3.tv, Kbh. Ø.

Lars Georg Müller, Jægersborgvej 68, 2, 2800 Lyngby

Carsten Niby, Birketvej 46, 4930 Maribo

Flemming Nielsen, Holsteinsgade 38, 3.tv, 2100 Kbh. Ø.

Henrik Møller Nielsen, Drogerupvej 33, 4300 Holbæk

Jan Pedersen, Helgesvej 26, 3650 Ølstykke

Bent Petersen, Marrallinguaq 41, 3952 Jakobshavn

Jacob Vase Petersen, Hasselvej 21, 3000 Helsingør

Jonathan Petersen, Blok 7-201, 3900 Godthåb

Sten Petersen, Sylviavej 9, 4.tv, 2500 Valby

Esben Dybdahl Poulsen, Hattesens Allé 5, 2000 Frederiksberg

Kunuk Kristian Poulsen, Tunoqqusaaq 833/A6, 3912

Manitsoq

John Henrik Rimestad, Karpedam 28, 6200 Aabenraa

Lars Salomonsen, Skovvej 49, 8800 Viborg

Peter Holger E. Schiøler, Århusgade 58, st, 2100 Kbh. Ø.

Asser Sivertsen, Tiniteqilaaq, 3913 Angmagssalik

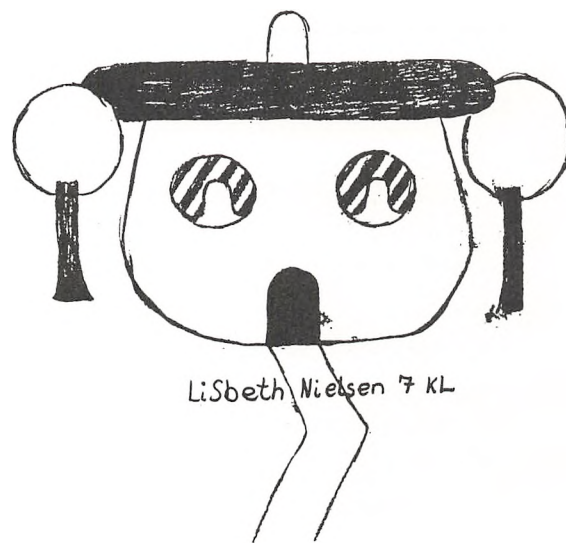
Anker Højbjerg Thomsen, Louisenlund 106, 5700 Svendborg

Brian Kargaard Thomsen, Søliljevej 57, 2650 Hvidovre

John Thorsen, Blok P 416, 3900 Nuuk

Christian Tipsmark, Gl. Vindingevej 1, 5800 Nyborg

Leif Vibild, Lupinmarken 10. 8765 Klovborg

INDHOLDSFORTEGNELSE

En julehilsen	1
<i>Klara Korsgaard</i>	
Kære Lone!	3
<i>Erik Keldmann</i>	
Virksomhedskultur	8
<i>Stig Jensen</i>	
Virksomhedskultur og økonomisk demokrati	10
<i>Claus Bøje</i>	
Folkeoplysning – management eller højskole	14
<i>Klaus Helsøe Jensen</i>	
Glasnost i erhvervslivet – og i højskolen	17
<i>Henning Eichberg</i>	
Øjet bag hullet i væggen	19
<i>Jonathan Schwartz</i>	
»Det andet hjem« i Danmark	25
<i>Jørn Møller</i>	
Læreren som kulturel igangsætter	29
<i>Bette Nygård & Søren Riiskjær</i>	
Det uforudsigelige	34
<i>Ulla Viskum</i>	
Erindringer om imorgen	38
<i>Jens Lærke</i>	
Kunsten at køre cykel	41
<i>Niels Borup</i>	
Verdens største teater?	44
<i>Mikkel Dræbye</i>	
Revolution eller kage	47
<i>Lisbeth Dahl Sørensen</i>	
Elevforeningen	49
Elevliste	50

